

MAGYARORSZÁG ÚTJA AZ EURÓPAI EGYESÜLT ÁLLAMOK FELÉ

DR VIRÁNY EGON

ÁRA 2 PENGŐ

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.
BIZOMÁNYA

**MAGYARORSZÁG ÚTJA
AZ EURÓPAI EGYESÜLT ÁLLAMOK
FELE**

DR VIRÁNY EGON

ÁRA 2 PENGÓ

**BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.
BIZOMÁNYA**

TARTALOM

	Oldal
Bevezetés	3
A gazdaságpolitikai helyzet 1918 után	12
Vámszövetség Németországgal és Ausztriával	20
Vámszövetség a Cseh-Szlovák Köztársasággal	32
Ipari állammal kötendő vámszövetség gazdasági jelentősége	41
Mezőgazdasági orientáció előnyei	45
Jugoszlávia	54
Románia	59
Bulgária	65
Válaszúton	67
A magyar ipar és az ipari vámok	69
Vámszövetségek, a három főállam, Európai Egyesült-Államok	77
Statisztikai mellékletek, térképek	84

BEVEZETÉS.

Az élet fenntartásához szükséges javak megszerzésének két módja: a munka és az erőszak. Tisztán munkával szerzi meg életfenntartása eszközeit a növény, melynek gyökérzete a szervetlen világból veszi fel táplálékát, levelei pedig a levegőből asszimilálják a fejlődéséhez szükséges szén- és nitrogént. A növényevő állat ezek tevékenységének gyümölcséből építi fel szervezetét; a ragadozók a növényevő állatokon tesznek erőszakot, életüktől rabolván meg őket. Az erőszak nem emberi találmány.

Nem emberi találmány a munkamegosztás és a munkaegyesítés sem. A kooperáció már a legprimitívebb lények között is megfigyelhető. Legismertebb példa erre az algákkal telített édesvízi polip, mely előbbiek táplálékukat klorofiltartalmuk révén a polip részére is abból a folyadékból asszimilálják, melyet gazdájuk magába szív. Ez az ideális szimbiózis formája s így képzelik el a teoretikusok a messzi jövőben egyének és államok egymásmelletti életét.

Az együttélés másik formája a parazitizmus, ennek válfajai feltalálhatók a növény- és állatvilágban, egyes emberek és fejlett államok életében egyaránt.

Az azonos fajhoz tartozó állatok nagy társadalmi rávezetnek arra is, hogy már a fejlettebb

állatok ösztönszerűleg érezték azokat a védelmi, támadási és gazdasági előnyöket, illetve azt az erőtöbbletet, melyet nagyobb egyesülések jelentenek az egyénre. A hangyák társadalmában már háziállattal is találkozunk.

Spencer Herbert egyetemes érvényű formulája szerint: »az ember gazdasági egyesülései szabad, egyforma és egymáshoz mellérendelt viszonyban álló egyének lazâ társadalmától, különböző tehetségű, differenciálódott egyének egymásért és egymással együtt való szoros összeműködésben és integrálódásban élő társadalma irányában fejlődnek.«

Primitív társadalmakban élő emberek egyformán tudnak mindent és egyaránt képesek minden szükséges munka elvégzésére. Munkamegosztásuk alig különbözik a csoportokban élő állatokétól, hiszen a páviánok, elefántok, vadlovak is ismerik a felmerülő feladatok nemek szerinti megosztását és ezeknél is egy öregebb hímé a vezetés tisztje.

Ha a primitív ember szűkebb családját fogjuk fel gazdasági egységként, az egyes családokat mi sem különbözteti meg egymástól, mert minden egység maga állítja elő és szerzi meg mindazt, aminek szükségét érzi. A felnőtt férfiak egyenjogúak, akinek nincs hatalma, tekintélye, nem parancsolhat és akinek van ellenállási képessége, nem engedelmeskedik.

E kezdő stádiumból fejlődnek békés, de főképp háborús úton kisebb-nagyobb közületekké a mindinkább differenciálódottabbakká váló emberi horadák. Mint minden fejlődés, a differenciálódás és integrálódás is csak lépésenként haladhat, mint ahogy nem képzelhetünk el differenciálódott tehetségű és tevékenységű embereket: vegyészmérnököt, aranyművest, műasztalost primitív társadalomban,

mert ezek tevékenységére még a kultúrvilág kisebb mezővároskaiban sincs szükség. Viszont nem alakulhatnak primitív társadalmak nagy birodalmakká, mert ezek fenntartása sem gazdasági szempontokból nem indokolt, sem az utak, közigazgatás fejletlensége, vagy teljes hiánya folytán nem lehetséges. Ezért nem maradhatott együtt a Livingstone által leírt maganják nagy néger állama, melyet egy kiváló fejedelem hozott jogara alá és ugyanily okból szűnt meg Nagy Sándor és Timur Lenk halála után világbirodalmuk. A kollektív szükséglet hiánya folytán pedig még ma sem találja megélhetését az orvos magyar falvakban.

Egy bizonyos terület népsűrűsége attól függ hány ember találja meg rajta táplálékát. Primitív fegyverek birtokában lévő vadásznépeknek oly vadászterületre van szükségük, hol egy négyzetmérföldre csak egy ember jut. Ahol földművelés járul a vadászati tevékenységhez, ott 10—40 lélek is megél, az Alaska-vidéki halászok százan is megélnek egy négyzetmérföldön, ugyanígy a pásztornépek. Ha fejlettebb a mezőgazdaság, 100—300-an is megtalálják megélhetésüket, az oceániai szigetekben található őslakók a halászatot mezőgazdasággal kombinálják és ötszázan is fenntartják magukat, míg az európai viszonyok, a nagyipar és fejlett közlekedés lehetővé teszik, hogy tizenötezer ember kulturált életet is folytathasson e területen. (Ratzel.)

Nyilvánvaló, hogy egy azon terület népsűrűsége is azzal a kultúrfokkal van szerves összefüggésben, melynek függvénye a termelés technikája. Azonos kultúrfokon, azonos népsűrűség mellett nem emelhető a termelés egy bizonyos maximum fölé, de a magasabb mezőgazdasági kultúra vivmányai: a vaseke, gőzeke, a műtrágya

használata, a dry farming és egyéb tudományosan bebizonyított és a tapasztalat által igazolt módszerek alkalmazása az átlagtermést ceteris paribus is megjavíthatják. Ugyanez áll az ipari termelésre is.

Fordítva is áll viszont a tétel, mert egy sűrűn lakott terület termelői a fennálló nagy szükséglet kényszere alatt kell, hogy sokat áldozzanak az elméleti tudás fejlesztésére, találmányokra, melyek a termelés intenzitását fokozzák, mert ha ezt nem teszik, a népesség szaporulata kivándorolni kényszerül. A kivándorlás pedig egyenértékű, helyesebben egyenkáru azzal, ha termelési eszközök megsemmisülnek.

Nagyobb államok kialakulásának rendszerint földrajzi akadályok, hegyek, tengerek állják útját. Az államok, mint minden más emberi közület, célszerű gazdasági alakulatok és egyes néptörzsek letelepedésére viszik vissza eredetüket. A letelepedés idejében védelmi szempontok diktálják, hogy az okkupált területnek meglegyenek a geográfiai határai. Így lett a Duna és a Rajna a római birodalom északi és keleti határa.

Az okkupált területek védelmét és vagyonbiztonságát épített és karbantartott utak teszik lehetővé és ezek biztosítják az árucserét, a kereskedelem megindulását és a már magasabb kultúrát jelentő vásárhelyek, városok kialakulását.

Nagyobb államok majdnem kizárólag hódítás útján keletkeztek. Vadász- és pásztornépek voltak a hódítók, földművesek a leigázottak. A hódítás megtörténte az államterület kollektív szükségletét emelte, mert ettől fogva egyazon földnek több embert kellett élelemmel, javakkal ellátnia. Az őslakó földműves fokozódott, intenzívebb munkára kényszerült és az összszükséglet emelkedése folytán az

egyesek munkája differenciálódott. A hódító törzs átvette a terület védelmét külső ellenség ellen — a méhészhez hasonlóan, ki óvja, védi kaptárait — befelé rendezi a jogviszonyokat azért, hogy a dolgozó nép, a hódító törzs egyes tagjai túlkapásaitól védve, zavartalanul termelhesse ki az uralkodó törzs fenntartásához szükséges javakat.

Ha külső ellenség megfelelő időn belül nem akasztja meg az együttműködés kialakulását, a közigazgatás megszilárdulását, az állam bizonyos idő múltán politikai és gazdasági egységnek lesz tekintetű, különösen akkor, ha az uralkodó osztály nem zárja el magától kasztszerűen a dolgozókat, hanem lehetővé teszi, hogy azok tehetségei, kiválóságai a felső osztályba kerülhessenek. A *jus commercii*, *jus connubii* és a *jus publicae honestatis* nem kasztszerű kezelése mindenütt okos államfenntartó cselekedet.

A római birodalom pusztulásának egyik főoka a feudalizmus kialakulása volt. Annyi császár és ellencsászár, nagyhatalmú konzul és prokonzul küzdött egymással az állam és provinciák főhatalmáért, hogy erre a középkori feudális világban is alig akad példa. Gazdasági szempontból káros volt az a politikailag helyes rendelkezés, hogy a provinciák vezetői évenként váltattak le. Plinius korában találkozunk a mezőgazdasági nagybirtok okozta károk észlelésével, ki megállapítja: *«Latifundia perdidere Italiam, iam vero et provincias»*. E nagybirtokokat oly célszerűtlenül vezették, oly rosszul tartották a földműves rabszolgákat, hogy Pertinax császár Kr. után 193-ban edictumot adott ki, mely Itáliában és a gyarmatokon mindenkét feljogosított arra, hogy pusztá és elhagyott földet birtokába vehessen.

A bizánci császárság történetében is hamarosan jelentkezett a feudalizmus és a földesurak növekvő politikai hatalma és gazdagsága mellett nem bírt érvényre jutni sem az állam központilag szervezett közigazgatása, sem kifejlődni a közös érdeken alapuló nemzeti érzés.

Nagy Károly közel 60 hadjáratban egyesítette Francia-, Német- és Olaszországokat, de a meghódított terület egysége nem fakadt gazdasági szükségből, csak a kard tartotta össze és így a császár halála után rövidesen alkatrészeire bomlott.

Franciaország területén az 1000. év körül tízezer szuverén uralkodott és 80 állam teljes önállóságának csak a francia forradalom vetett véget.

A feudális világban csak a hűbérúr területén alakulhatott ki egységes gazdasági érdek. A hűbériséghez hasonlító gazdaságilag a teljes szuverénítással rendelkező olasz városállamok kialakulása. A mai arányokhoz viszonyítva apró, de zárt gazdasági egységek voltak ezek, ahol a kereskedelem az uralkodó osztály felségjogaihoz tartozott, mint ahogy a király és a nemesség kezében volt Föniciában is a kereskedelem: Thyrus királyáról írja Ezekiel próféta, hogy bölcs kereskedő fejedelem, ki kihozza rejtékhelyükről a drága fémeket és drágaságait kereskedelem útján is gyarapítja.

A hűbériség hatalmát a tűzérség felfedezése rendítette meg, mely olyan erőttöbbletet jelentett a királyra — központi főhatalomra, mellyel szemben tartós ellenállás lehetetlen volt. Állambiztonsági okok folytán mentesült a hűbérúr később az alól, hogy fegyveres bandériumokat tartson fenn és így el is vesztette politikai hatalmát, ezzel kapcsolatban azonban megszabadult a hadsereg fenn-

tartásának költségeitől is, pedig eredetileg ennek köszönhette hűbéres voltát. Így vált a hűbérúr nagybirtokossá.

Két nagy államot ismerünk csak az újkorban, melyek kialakulásához főként gazdasági érdek vezetett. E kettő Németország és az Északamerikai Egyesült-Államok.

Az északnémet vámszövetség Bismarck politikai műve volt, ugyan minden egyes állammal való megállapodásnál hallgatólagosan bár, de szerepet játszott a porosz királyság katonai túlsúlya. Szívós kitartás, nagy tárgyalási rutin és céltudatos akarás kellett ahhoz, hogy a német-római császárság megszűnte óta szuverénné vált német fejedelmek megértsék a kor intő szavát és alávessék magukat és külön érdekeiket a német egység gondolatának. A *douce violence* jelen volt minden tárgyalás hátterében, de az 1870/71 francia-német háború nélkül talán még tovább váratott volna magára a német egység megalakulása.

Majdnem tisztán gazdasági okokra vezethető vissza az Északamerikai Egyesült-Államok kifejlődése. Ez az államszövetség annak köszönhette egységes kialakulását, hogy a gazdasági pacifikáció mindig egy irányban haladt keletről-nyugatra, a felesleges termékek piaca, az exportkikötők, az európaiak beözönlési helyei New-Yorkban, New-Orleansban voltak, csak a keleti part közelében volt kezdetben városi kultúra, idevezetett minden út, innen indult ki minden vasút és míg nem épült ki a Panama-csatorna, idejött és innen szállított el minden áru.

Csak az tudja átlátni és méltatni azokat a gazdasági előnyöket, melyek velejárnak egy vám-sorompók által szét nem tagolt, nagy területen

való termeléssel, aki az Egyesült Államok termelési rendszerével ismerős. Itt nem játszanak közre politikai szempontok iparvállalatok alakulásánál, csak tisztán gazdasági érdekek. Száznegyvenmillió fogyasztó nagyjából azonos szükségletei szikla-szilárd alap, melyen felépült a minimális munkakézzel dolgozó, lehetőleg mindent gépi erővel végző mezőgazdasági és ipari termelés. A viszonylag csekély népsűrűség aránytalanul magas munkabéreket von maga után s a nagy kollektív szükséglet, mely a magas munkabérek folytán fogyasztóképes munkástömeget jelent, a világ legnagyobb ipari üzemait hozza létre. A nagy kontinentális távolságok sok és költséges vasúti vonal-, az automobilipar fejlődése sok műút megépítését igényelték, pedig néhány évtized előtt még előfordulhatott az, hogy szállítási lehetőségek hiányában egyes vidékeken a bő kukoricatermés feleslegét eltűzelték.

Van a közel kilencmillió négyzetkilométernyi állam területén hárommillió négyzetkilométernyi oly összefüggő terület is, melyen nincs vasipar, nincs textilipar és ha elképzeljük, hogy Európa Oroszországot leszámítva ötmillió négyzetkilométer, akkor látjuk csak, hogy a munkamegosztás mily mérvét jelenti ez, mert Európában minden állam a primitív társadalmak autarkijára törekszik, és az előállítási költségekre való tekintet nélkül teremtetett oly iparokat, melyek az ipar világversenyében vámvédelem nélkül kétségtelenül elmaradtak volna.

Így drágul meg az élet a magas vámhatárokkal körülvett államok területén, mert amit egy állam feleslegként termel, azt szomszédja csak vámmal megdrágítva tudja fogyasztani.

Vámhatárok által körülvelt kis gazdasági terület csak akkor fokozhatja ipari termelését és akkor olcsóbbíthatja lakossága átlagos megélhetését, ha versenyre kelhet — természetadta gazdagságában és népsűrűségében rejlő erőforrásaival — nagy államok nagyiparaival, de ezt csak akkor, ha természeti kincsei oly fölényt jelentenek termelésére, mely föléri az amerikai értelemben vett monstrepárok munkamegosztási előnyeit. S minthogy ily generális természeti kincsekkel egy kis állam sem rendelkezik, gazdaságilag hátrányba kerül, minek természetes következménye az, hogy népsűrűségét, mezőgazdasági és ipari fejlettségének főtényezőjét, a nagy gazdasági egységek javára elveszíti.

Ha az Egyesült-Államok a világháború befejeztekor a magasabb bérnívó és a munkások fogyasztóerejének megóvása érdekében nem inauguráltak volna bevándorlási tilalmat, Európa kereset nélkül maradt lakosságának milliói keresték volna fel a magas munkabérek, kereseti lehetőségek hazáját és gyarapították volna Amerika fogyasztóerejét és kulturális fejlődését.

Néhány kiragadott történeti adattal illusztrálni törekedtünk, hogy csak nagy, egységes gazdaságpolitikai vezetés alatt álló területek, illetve aránylag sűrű népességű államok nyújtják előfeltételeit az emberi munka differenciálódásának, a termelési technika fejlődésének és a kulturális haladásnak. Természetes, hogy — ceteris paribus — a vezetőszerp azé a nagy kiterjedésű államé, melynek sűrű népessége a termelés túlnyomó részének piacot biztosít. — Viszont sűrűn lakott nagy államok csak akkor létesülnek és maradnak tartós alakulatok, ha a lakosság kulturája, a termelés technikája, közlekedés stb. bizonyos minimális fejlettséget már elért.

A gazdaságpolitikai helyzet 1918 után.

Előző fejtegetéseinkből látható, hogy az élőlények fejlődésében, társadalmak kialakulásában; az egyéni és társadalmi termelés minden ágában néha elkülönülve, de leginkább szorosan egybekapcsolódva jelentkezik a két államalkotó tényező: az erőszak — politikai hatalom — és a gazdasági érdekből fakadó munkamegosztási — többtermelési — törekvés.

További vizsgálódásaink tárgya, merre viszi, merre viheti a fejlődés további útja Magyarországot és a szorosabb értelemben vett Európát. (Európához nem számítjuk Angliát, Törökországot és az orosz szovjetköztársaságot.)

Európának fennmaradó része 25 államra oszlik, ha a miniatűr államocskáktól, mint Liechtenstein, San Marino, Andorra és Monaco eltekintünk. E 25 állam kiterjedése 4,972.000 km², körülbelül 303 millió lakossal (1924), átlagos népsűrűsége 61 km²-ként. A világháború előtti önálló államok száma a 4, Oroszországhoz tartozott Baltiállammal — Lettland, Livland, Estland, Finnlanddal — továbbá az Osztrák-Magyar Monarchiából kiszakadt Cseh-Szlovák Köztársasággal, valamint Lengyelországgal gyarapodott.

A békeszerződések folytán bekövetkezett dezintegráció súlyos gazdasági hátrányokkal járt az európai ipari államokra. A gazdaságilag össze-

szokott, összenőtt és szervessé vált nagy egységek szétszakadása a bennük évtizedek hosszú során kifejlődött földrajzi munkamegosztást lényegesen megbontotta; e megbontás minden oly területen, melyen politikai változás haladt át, eddig még nem észlelt mérvben váltott ki a gazdasági élet terén tüneteket, melyek a vállalkozói kedvet a háború befejezése időpontjában erősen fellendítették, hogy néhány év elteltével előbb súlyos helyi gazdálkodási krízist vonjanak maguk után és végül az új alapítások, a nagy konjunkturális vagyonok pusztulását okozzák.

Tudjuk, hogy a világháborúnak nagy áruinség volt következménye, mert a háború nagy szükségletei minden termelési erőt igénybe vettek anélkül, hogy azok pótlása és megfelelő kárban tartása is gondoskodás tárgyát képezhette volna. A háborús termelés nem folyt a gazdaságosság jegyében, mert célja a hadviselés szükségleteinek gyors és maximális mérvű kielégítése volt. A gyárak tüzelőberendezései, gépparkjai a túlfokozott termelés folytán a rendes mérvnél gyorsabban használódtak el. A mérnöki és vegyészeti zseni majdnem kizárólag háborús érdekek céljait szolgálta a hadviselő államok területén, más célra nem állott rendelkezésre állami tőke és támogatás, nyersanyag, szén és szállítási eszköz. Viszont a magántőke még azokban az államokban is, melyek egyáltalán nem, vagy csak későbben és csekélyebb mérvben vettek részt a háborúban, inkább a lukratívabb, a háború céljait szolgáló cikkek gyártását finanszírozta.

1919-ben a háború árufogyasztására berendezkedett ipari üzemek több-kevesebb sikerrel és lehetőleg kis tőkebefektetéssel, tehát irremotabilis módon a polgári élet szükségleteinek kielégítésére

vetették magukat. Az újonnan meghúzott határok magas védővámokat, retorziós beviteli tilalmakat jelentettek, ezek folytán sok új üzem is keletkezett, mert minden politikailag önállósághoz jutott, vagy megnagyobbodott állam a háborús ideológiának megfelelően autarkióra törekedett, attól tartva, hogy egy újabb háború lehetetlenné válnék számára és így veszélyeztetné állami létét, területi épségét, ha a hadviselés minden szükségletét határain belül nem fedezheti és ha legalább csirájukban nincsenek meg azok az üzemek, melyek nélkül körülzároltság, tengeri blokád esetén háborút viselni lehetetlenség. Még ennél is nagyobb mérvben állott fenn ily berendezkedés szüksége a háború-vesztes államokra, de ezeket ily tevékenységükben békeszerződéseik gátolták.

Nyilvánvaló, hogy az ilyen — részben politikai okokra visszavezethető, részben a hirtelen megnövekedett áruszükséglet kielégítésére alakult — ipari alapítások, valamint azok, melyek egy túlzott vámvédelemre, vagy beviteli tilalomra alapították hozamukat, nem állhatják meg a versenyt a régi, kedvező termelési viszonyok között keletkezett és nagyra fejlődött, a világpiacokon is versenyképes vállalatokkal, csakúgy, mint az, hogy a védővámok csökkenése, a behozatali korlátozások megszűnése ily alakulások tiszavirág-életét hamarosan megszünteti. Ha ehhez hozzávesszük, hogy az Osztrák-magyar Monarchia és az Orosz császárság területeiről levált államokban a háború után alig épült gyár kellő szakértelemmel és a technika legújabb vívmányai szerint és hogy vezetésük sem technikai, sem kereskedelmi szempontból nem állhatott ki szigorú bírálatot, nyilvánvaló, hogy ily gyárak nem tudtak volna gyökeret fogni s leg-

nagyobb részük meg sem alakult volna, ha a világháború befejeztekor felborult gazdasági egyensúly nem segítette volna őket a napvilágra.

Ezek az ipari üzemek a háború által amúgyis túlnyomó részben igénybe vett forgótőkének állagát tovább apasztották és minekutána világgazdasági és kontinentális szempontból célszerűtlen volt alapításuk, e befektetett szabad tőkék kellő hozam nélkül maradó állótőkévé kövesedtek. Afelől alig van már kétség, hogy az így megkövesedett tőke tekintélyes része ma csak használt téglát, betontörmeléket és ócskavasat reprezentál.

Nagyobb gazdasági területek integrációját különösen akadályozza ez a politikai okokból fakadt ipar, míg csak kis életereje van. Benne látja ellenségét az államok gazdasági közeledésének minden mozzanata. Távol van tőlünk ama tétel felállítása, hogy 1920 óta nem épült és fejlődött volna gyár, melynek létjogosultsága ma is megvan és megmarad akkorára is, ha a védővámok csökkentek, vagy megszűntek. Különösen áll ez azokra az iparágakra, melyek nyersanyagukat a vámbelföldön nyerik, ha a nyersanyag ára a világpiacon is versenyképes, valamint az új, nagy és legmodernebbül berendezett üzemekre. Ezek száma azonban elenyészően csekély.

Aki tekintettel van az ipari és mezőgazdasági termelés történeti kifejlődésére és messzi távlatból figyeli Európa jelenlegi struktúráját, nem zárkozhat el annak megállapítása elől, hogy Európa népei nem maradhatnak soká jelenlegi tagozódottságukban. Egyik legfontosabb tünete ennek a német és francia vasipar kartellszerű megállapodása, az egyezmény kiterjesztése Európa egész vasiparára és politikai mozgalmak sokfélesége. (Zöld Inter-

nacionale, Pán-Európa, Dunai Államok Konföderációja, stb.) Csak idő kérdése, hogy Ausztria csatlakozzék a Német Birodalomhoz, mert érzi, hogy magára hagyatva még fokozott vámvédelem esetén sem tűnhet el külkereskedelmének igen nagy passzív egyenlege s hogy államháztartása a legnagyobb foku takarékoság mellett sem képes a lakosság elszegényedését megakadályozni, ha azt a közgazgatást és kulturális nivót óhajtja fenntartani, amelyet a háboru előtti időkben magából kifejlesztett.

Az új vámhatárok mentén lakó népesség első-sorban nem bírja belátni annak szükségét és helyességét, miért drágább eminően a szövet, amonnan a liszt, mikor a termelés költségei néhány év alatt nem változtak s a munkabér, a kereseti lehetőségek csökkentek s ezt annál kevésbbé, mert még az olcsóbb lisztárak is magasabbak a háború előttiéknél. Az új politikai határok, nem lévén egyúttal földrajziak is, elősegítik a csempészésnek virágzó iparaggá való kifejlődését, mert megakadályozásukra oly apparátus kellene, mely sem nem rentabilis, sem nem áll az államok rendelkezésére.

Nincs már messze az az idő, mikor a repülés minden vámot illuzorikussá tesz, hiszen nem kell hozzá más, minthogy egy centrálisan fekvő állam megengedje lakosságának áruszállító repülőgépek tartását.

A trianoni békeszerződés Magyarország területének 71%-át, népességének 64%-át, köztük négy millió magyart szakított el, az ország jelenlegi megszilárdult bel- és külpolitikai helyzetében mégis legnagyobb gondja rossz lelkiismeretű szomszédainak. Tudjuk és hallottuk, hogy a Cseh-Szlovák Köztársaság hajlandó volna megfelelő gazdasági

szerződés fejében Magyarországgal területkiigazításokról is tárgyalni és ebből következtethetünk arra, hogy a cseh kormány csak azért követelt a béketárgyalások során Magyarország testéből az Entente-től szinmagyar és magyartöbbségű területeket, mert tudta, hogy a monarchia életében a közös vámterület félszázados multja alatt szövődött szálak Csehország gazdasági károsodása nélkül el nem szakíthatók és viszont arra számított, hogy a magyar területekről majdan értékes gazdasági engedmények fejében fog lemondani. E sorok írója látott Prágában 1919-ben oly térképet is, mely a Cseh-Szlovák Köztársaság népráji határait Tatán, Szentendrén, Vácon át Egerig és Nyíregyházáig terjeszti ki és cseh politikusok a nacionalista sajtóban oly híreket is tettek közzé, hogy a szinmagyar Miskolc lakosságának 60%-a tót és 20%-a elmagyarosított tót. Lehetséges és valószínű, hogyha a cseheknek sikerült volna a tatai, salgótarjáni és borsodi szénvidéket, a rudnabányai vasérc területet is elszakítaniok Magyarországtól és ha a Burgenlandnak az osztrák és magyar államok ellenséges viszonyba kerülését célzó átcsatolásán túl sikerült volna a cseh-jugoszláv korridor létesítése, úgy a kényszerhelyzetbe jutott magyar kormány az ipari és mezőgazdasági termelésnek idegen államtól való teljes mérvű függőviszonyát elkerülendő, elveszítette volna szabad rendelkezési képességét és nem várhatná ki a kedvező alkalmat politikai és gazdasági orientációjára.

A román királyság is a Tiszáig akarta kiterjeszteni határait és ha e kívánságát nem is tudta az Entente-tal elfogadtatni, még így is igen sok egységesen magyar terület került román imperium alá. Nyilvánvaló, hogy a román politikusokat a

hódítás vágyán kívül gazdasági érdekek is vezették, mert egyrészt tudták, hogy Nagyvárad, Arad, Temesvár sokat veszítenek gazdasági jelentőségükből, ha nyugati irányban elveszítik hinterlandjukat, központi jellegüket, viszont ők is kényszeríteni akarták Magyarországot, hogy kereskedelmi szerződés révén állítsa helyre azt a szerves kapcsolatot, melyet a háborúelőtti Magyarország jelentett az odacsatolt területek gazdasági életére.

Jugoszlávia volt talán a legmérsékeltőbb három győztes szomszédunk között, de ez az állam sem merte megkockáztatni azt, hogy Baranya, Bács Torontál és Temes megyék népessége népszavazás útján szabadon dönthessen afelől, hogy Magyarországhoz tartozzék-e vagy Jugoszláviához.

Negyedik szomszédunk, Ausztria sem volt hajlandó népszavazás alá bocsájtani az odaitélt területek hovátartozásának kérdését, bár ezt hosszú időn át és különösen a háború alatt lojális, hű szövetségesével szemben meg kellett volna tennie még akkor is, ha az eredményről nem lett volna biztos. El kell viszont ismernünk azt, hogy az Ausztriához csatolt területek gazdasági szempontból Bécs felé gravitáltak és termelésük feleslegeit a háború előtt is Bécs vette meg.

Merre orientálódjék Magyarország! Merre politikai, merre gazdasági szempontból? Úgy hisszük, helyesen cselekszünk, ha fejtegetéseinkben a gazdasági körülményekre fektetjük a fősúlyt, mert a közel jövő politikáját is ily célok fogják vezérelni. Előttünk lebeg az a tény, hogy a régi Magyarország zárt földrajzi és gazdasági egység volt és a világháború során is azért volt magyarhonos katonákkal szemben viszonylag a legkevesebb hazárulási és hűtlenségi eljárásra szükség, mert, bár

alig volt nemzetiségeinknek politikai érvényesülésükre lehetőségük, bár aránylag kevés nemzetiségi iskola állott fenn, bár erősen nemzeti magyar közgazdaságunk s a megyék élete nem volt modern, mégis, az ország határain belül, mindenki érezte, hogy érdekei idetűztek és nem volt egy nemzeti-ségre sem kecsegtető az Oroszország, Románia, vagy Szerbia felé vezető orientáció, mert ez államok egyike sem érte el a kultúrának azt a fokát, a gazdasági fejlődés oly nivóját, mint éppen Magyarország. A tótoknak sohasem volt kultúr- vagy érdekközösségük Csehországgal, — ha néhány turóc-megyei politikustól eltekintünk — és Csehországra nézve még ma is kockázatos volna a népszavazás az odaitélt területeken.

A magasabb műveltségű horvátok is szívesebben tartoztak a Nyugat: az Osztrák-Magyar Monarchia gazdasági érdekközösségébe, mint a rokonfajú, de primitívebb termelési technikával dolgozó Szerbiához.

Az erdélyi románok, bár szaturálva voltak óromániai elemekkel, szintén nem kívánták Bukarest fennhatóságát, mert látták, hogy a magyar állam gazdasági fejlődésükre magasabb fokon álló közgazdaságot, pártatlanabb igazságszolgáltatást jelent és most érzik át Erdély lakosai legjobban, mily jelentőséggel van egy terület gazdasági és politikai életére az, ha kulturális és gazdasági szempontból visszamaradt állam gyakorolja felettük a politikai imperiumot.

Vámszövetség Németországgal és Ausztriával.

Ha Magyarország Ausztriával óhajtana gazdasági szövetségre lépni, úgy rövid időn belül Németországgal is szoros gazdasági vonatkozásba kerül. Hogy ez mit jelentene gazdasági, politikai és kulturális szempontokból, az alábbiakban óhajtjuk részletesen kifejteti.

1. Németország és Ausztria élelmiszerekben behozatalra szorulnak. A Német Birodalom importja: élelmiszerekben és italokban 4032 millió, élőállatokban 122 millió, nyers és félkész árukban 6269 millió márka.

Ausztria importja: 770 millió, 261 millió, 854 millió márka.

Magyarország exportja ezekben az árucsoportokban: ad 1. 311 millió, ad 2. 75 millió, ad 3. 128 millió márka. A német és osztrák 12.308 millió márka összegű behozatali szükséggel szemben Magyarország feleslege mindössze 504 millió márka tehát 4 1/2%. E számoknak így módon való szembeállításánál nem vesszük figyelembe azt, hogy van különösen a 3. árucsoportozatban több oly termék, melynek exportfeleslegére Németország és Ausztria nem jelent piacot. E jelentéktelen százalék nem készítheti a két országot arra, hogy védővámjai mérvén a magyar importra való tekintettel változtasson.

A jelenlegi német védővámok márkában 100 kg-ként: gabonára 5—, tengerire 3·20, élő marhára és sertésekre 18—.

Az osztrák védővámok aranykoronában 100 kg-ként: rozsra 1·50, a többi gabonafaj és tengeri behozatala vámmentes, élőmarhára 12—, sertésekre 10—.

A jelenleg Magyarországon érvényben lévő vámtételek: búzára 5·34, rozsra 4·90, árpára 2·40, zabra 4—, kukoricára 1·70, élő marhára 12·70 és disznóra, 180 kg-os átlagot véve alapul: 16·50 márka, tehát átlagban alacsonyabbak, mint a németek. Annak tudatában, hogy a magyar belföldi piac áralakulásaira nincs kihatással oly vámtétel, mely feleslegben termelt cikkekre vonatkozik, nyilvánvalónak látszik, hogy a német-osztrák-magyar vámszövetség mezőgazdasági termények és élőállatok áremelkedését jelenti Magyarországon. Ez az áremelkedés azonban nem éri el a vonatkozó német vámtételek teljes mérvét, mert kisebb lesz a szállítás, stb. költségeivel. A magyar gabona nemcsak a román és szerb konkurrenssekkel találkozik Németország piacain, hanem az Egyesült-Államokéval, Kanadáéval, Argentínáéval és később Oroszországéval, mely államok mind olcsóbb hajófuvarvételekkel kalkulálnak. Az Egyesült-Államok élelmiszer kivitelében előre veti árnyékát legújabbban az államiilag elősegített árdumping-politika, mely valószínűleg a német ipari dumpinget akarja utánozni. Nem lehetetlen az, hogy a példákön okulva nemsokára minden állam főexportcikkeinek elhelyezését anyagi áldozatok árán kényszerül támogatni, kezdetben gazdasági okokból. Idővel azonban beleszólási joga lesz a kiviteli kereskedelem intern ügyeibe, sőt módjában lesz meghatározni a kivitelre kerülő

árak mennyiségét és ami ezzel kapcsolatos, szabályozni a belföldi áralakulást is. Ily állami dumpingpolitika erőteljes lépést jelenthet az államszocializmus felé, hacsak nem kapnak még jókor észbe az érdekeltek és nem jutnak el egy újabb, egyetemleges érvényű megállapodáshoz, mely a brüsszeli cukorkonvenció rendelkezéseihez hasonló.

Ha a jövőben a világállamok közötti gazdasági tárgyalások ennek az 1902-ben létrejött konvenciónak szellemében folynának és ennek megfelelően köttetnének meg a világkereskedelmi szerződések, úgy a főbb exportcikkekben maximális vámtételeket fognak megállapítani és pedig minden exportállamra kötelező érvénnyel. Ezzel szemben az ipari exportállamoknak kötelezettséget kell vállalniuk arra, hogy az ipari trösztjeik, eladási kartelljeik nem fogják árufeleslegeiket oly árakon exportálni, melyek néha 30, sőt még 50%-kal is alacsonyabbak a belföldi áraknál.

Minthogy Németország és Ausztria főként ipari és kereskedőállamok és Németország exportjának közel 16%-a készipari cikkekben Amerikában helyeződik el, nem várható, hogy a németek akár a kis Magyarország csatlakozása érdekében és politikai súlyáért, akár a német agrárius társadalom különben sem döntő politikai befolyására való tekintettel lemondanának ama nagy gazdasági előnyökről, melyeket az amerikai államokkal létesített és a jövőben létesítendő kereskedelmi szerződések exportiparukra jelentenek.

Magyarország mezőgazdasági termelésének intenzívitására nagy hatással lenne a német orientáció. Utalunk II. statisztikai táblázatunkra, mely szerint a német mezőgazdaság a hat főterményben a magyarnál átlagban 50%-kal magasabb

termelésátlagokat produkál, bár igaz, hogy ezek az 1925. évre vonatkozó adatok nemcsak a több munkaerőt igénylő és költségesebb termelési módra, de a kedvezőbb német időjárásra is visszavezethetők. Figyelemmel kell lennünk viszont arra, hogy a földbirtok megoszlása is oka Magyarországon annak, hogy terméseredményeink jóval kisebbek, mint a nyugati államokban.

Az 1925-ben megjelent Gazdacímtár adatai szerint az ország 16,148.314 kat. holdnyi területéből 1130 nagybirtokos tulajdonában volt 33·4% 5,388.488 hold, átlag 2783 hektár, 9630 középbirtokos tulajdonában volt 16·4% 2,654.503 hold, átlag 161 hektár, kb. 840.000 kisbirtokos tulajdonában volt 50·2% 8,110.223 hold, átlag 5·65 hektár. Ezzel szemben Németországban 1907-ben a mezőgazdaságra alkalmas terület azok között, kik főfoglalkozásként ülték a mezőgazdaságot, a következőképpen oszlott meg:

Átlag	Osztály	Üzemek száma	Kiterjedés hektár	Mezőgazdasági haszn. terület	Főfoglalkozásként mezőgazdák	Létszám	Hektár
—25 ha	0·5	ha-ig	2,084.060	619.066	359.553	89.166	24.400
1.3 >	0·5—2	>	1,294.449	1,872.936	1,371.758	369.224	462.317
3.4 >	2—5	>	1,006.277	4,305.421	3,304.878	718.905	2,446.400
7.— >	5—10	>	652.798	5,997.626	4,607.090	589.266	4,182.257
14.— >	10—20	>	412.741	7,770.895	5,814.474	391.704	5,528.591
30.— >	20—50	>	225.697	9,186.590	6,821.299	219.243	6,635.966
70.— >	50—100	>	36.494	3,436.421	2,500.804	35.418	2,428.803
140.— >	100—200	>	10.697	2,241.658	1,499.225	10.373	1,458.699
320.— >	200—500	>	9.389	4,156.773	3,003.933	9.276	2,970.715
650.— >	500—1000	>	3.129	2,824.444	2,063.882	3.096	2,032.166
1130.— >	1000-en felül		369	693.656	497.973	366	491.366
Összesen			5,736.082	43,106.486	31,834.874	2,436.036	23,661.680

Az öt legkisebb osztály az összes kizárólag mezőgazdasági téren tevékenykedők létszámának 90%-a a birtokukban van a mezőgazdaságilag megművelt

terület 44%-a. A magyar statisztika 100 holdon aluli kategóriájának az első hat osztály felelne meg. Az ide tartozó német gazdák létszáma az összesség 97·6%-a a birtokuk az összterület 67·3%-ára terjed ki. A magyar középbirtoknak megfelelő kategóriák 20—500 ha. kiterjedésig az összlétszám 2·26%-át és a terület 23·9%-át foglalják le, míg a nagybirtokra marad az összterület 8·8%-a.

Dániában 249.983 mezőgazdasági üzem közül 180.217, vagyis 72·1% van 15 hektár kiterjedés alatt.

Svédország 349.793 mezőgazdasági üzeme közül 313.333, vagyis közel 90% kisebb 20 hektárnál.

Az 1892-ből származó francia statisztika (az összterületet és nem a mezőgazdaságilag hasznosított területet veszi számba, minek folytán a kisbirtokra vonatkozó számok fenti adatokhoz hasonlítva magasabbak lennének) szerint az 5·7 millió üzem közül 5,283.000, vagyis 93% marad 20 hektár alatt. 40 hektárnál nagyobb kiterjedésű birtoka van a mezőgazdák 2·4%-ának, kik az összterület 37·1%-án gazdálkodnak.¹

A magyar statisztika nem tesz különbséget azok között, kik tisztán mezőgazdasági tevékenységükből, illetve saját földjük hozadékából tartják fenn magukat és így lényegesen lerontja e szempontból a magyar kisbirtokra vonatkozó adatokat az a körülmény, hogy a földbirtokreform főként új törpebirtokokat, cca 50 ezret statuált.

Viszont Magyarország a földreform termelési többleterményéről csak jó [néhány év múltán és akkor fog statisztikai javulásról beszámolhatni, ha a felállítandó földműves-iskolák félkeltették a ma-

¹ Königl. Preuss. Landesoeconomie Collegium kiadványaiból.

gyar kisgazda érdeklődését a mezőgazdasági kultúra mai módszerei iránt.

A Magy. Kir. Központi Statisztikai Hivatal is megállapítja fentemlített kiadványában, hogy egyrészt minél kisebb a földbirtok területe, annál inkább mezőgazdasági termelésre szolgáló, tehát annál értékesebb és jövedelmezőbb földekből áll, de megállapítja azt is, hogy «a magyar birtokeloszlás arányszámai arról tanuskodnak, hogy ma már elsősorban a kisbirtokosok azok, akikre szántóföldjük kiterjedése és általában földbirtokaik területének, főként mezőgazdasági termeléssel való alkalmatosságánál fogva, a mezőgazdasági termelés szempontjából támaszkodni kellene.»

2. *Magyarország ipara az osztrák iparral szemben* is nehezen állta a versenyt s ha figyelemmel kísérik Ausztria Németországhoz való csatlakozásával kapcsolatos gazdaságpolitikai vitákat, látjuk, hogy az unió ellenzői főként az osztrák nagyipar köreiben találhatók fel. Az ipari munkásság is úgy érzi, hogy az unió az osztrák iparra nagy megrázkódtatások csiráját rejti magában. Sokan hangoztatják és joggal, hogy az iparnak nehéz versenye lesz a némettel és ahhoz, hogy csak némi sikerrel megállhassa helyét, nagy szervezési tehetségekre, kiváló mérnökökre és vegyészekre, sokkal nagyobb egyéni munkateljesítményre, a szociális terheknek a német színvonalra való lecsökkentésére, de legfőként a belföldi piac ellátásának földrajzi kontingentálására lesz szükség. A mai termelési viszonyok közepette csak azoknak az osztrák iparágaknak van a német versennyel szemben sikerre kilátásuk, melyek termékeibe izlést, csint lehet bevinni, mert e téren ma is az osztrákok vannak előnyben.

Mindezt tekintetbe véve világos, hogy a magyar iparnak a német versennyel szemben vámúnió esetén még ennél is nehezebb volna a helyzete.

A magyar malomipar mai túldimenzionáltságában igen nagy nehézségekkel küzd. Kereskedelmi malmaink 24 millió q, vámmalmaink 30 millió q, vegyes malmaink 9 millió q őrlőképességgel bírnak. Ha ezzel szembeállítjuk, hogy Magyarország búza- és rozstermése 1925-ben 26·3 millió q, úgy nyilvánvaló, hogy a 63 millió q őrlőképességgel rendelkező malmok alig használták ki kapacitásuknak 20%-át. Ha feltesszük, hogy a magyar malmok a német-magyar vámúnió esetén felőrlőlnék az ország rendelkezésre álló egész kenyérmagtermését, úgyhogy csak liszt alakban kerülne a magyar gabona exportra s ha továbbá beállna az az ideális eset, hogy a Balkán-államok 5·27 millió q-nyi exportgabonáit (Románia 3·22, Jugoszlávia 1·7, Bulgária 0·35) magyar malmok őrlőlnék fel, a magyar malomipar foglalkoztatása még e valószínűtlen esetben is csak 33%-os volna. Igen sok a malom Ausztriában is és arra mutat az, hogy az osztrák malomérdekeltség a magyar liszt behozatala ellen mind magasabb vámvédelmet kíván, hogy az osztrák malmok sem dolgoznak teljes erővel. Németország lisztipara egyébként szintén annyira fejlett, hogy kivitelre is dolgozik.

A magyar cukoripar termelvényeinek 45%-át viszi ki külföldre. Ausztria behozatali szükséglete nagyobb ugyan e mennyiségnél, de ha számba vesszük, hogy Németország rendszerint az osztrák szükséglet többszörösét exportálja, nyilvánvaló, miszerint a német orientáció nem áll a cukoripar érdekében, sőt annyiban káros is volna, hogy a magasabb magyar cukorvámok megszüntte a mező-

gazdasági kultúra egyik legfontosabb ágát, a cukorrépa termelést gyökerében támadná meg. Pedig a cukorrépának köszönheti a magyar nagybirtok azt, hogy az intenzív termelés, a mélyszántás, a műtrágya bevezetése és fokozott használata nem jelentett részére különösebb anyagi áldozatot. Ugyanez áll az állattartás belterjessé válására, a hizlalásra és tejgazdaságokra is, melyeket nagyrészt a rendelkezésre álló répaszelet és melasztakarmányok tették lehetővé.

A német orientáció a magyar szeszipar szempontjából is érdektelen. Ennek az iparnak rentabilis volta a behozatali tilalommal egyértékű vámban, az állam által előírt kényszerkartellben rejlik. Az évi termelés cca 40%-a kerül kivitelre oly áron, melyek alig érik el a belföldi fogyasztó által fizetett árak egyharmadát.

Kivitelünk egyéb készipari termékekben alig bír érdekléssel a német piacra. Összértéke sem több 82 millió márkánál és ennek is legnagyobb része a tőlünk keletre és délre fekvő államokban talál vevőt.

A német tömegtermelés sorvasztó hatással volna a magyar kisiparra is.

A magyar ipar szempontjából tehát az osztrák-német orientáció nem jelent hasznot, vagy új piaci lehetőségeket, sőt az egységessé váló olcsó vasúti díjtételek közelebb hoznák a német iparcikket nemcsak jelenlegi exportpiacainkhoz, hanem éles versenyt támasztlanánk a magyar piacon is, minek folytán attól kell tartanunk, hogy nemcsak gyengébben fundált iparvállalataink, de modern és rentabilis gyáraink egy része is be fogja szüntetni üzemét.

3. Kereskedelmi szempontból a német-osztrák orientációnak vannak előnyei. Ezek ez előnyök

azonban fennálltak a multban és fenn fognak állni akkor is, ha Magyarország másfelé keres kapcsolatot. Tudvalevő hogy a magyar banktőke, mely természetszerűleg drágább pénzzel dolgozik, mint a nyugati államok bankjai, expanzivitásban kelet és dél felé orientálódik és ugyanezt tette a banktőke támogatásával a kereskedelem is. A magyar kereskedők és bankok mindig állandó szoros nexust tartottak és tartanak fenn Romániával, Szerbiával és Bulgáriával, még megvannak összeköttetések, fiókjaik, érdekeltségeik a lekapcsolt részekén, bár a hódító államok első gazdaságpolitikai feladatuknak tartották azt, hogy ez utóbbiak kapcsolatát anyaintézeteikkel szekatúrákkal, átutalási és egyéb nehézségek támasztásával megnehezítsék és elsorvasszák.

Nyilvánvaló, hogy a német ipar, ha e területek gazdasági feltárásról van szó, előszeretettel fogja igénybe venni a kereskedővilág és bankok értékes személyi és helyi ismereteit, mert ezt az organizációt, mely évtizedes munka eredménye, helyettesíteni csak nagy fáradsággal és költséggel lehetne, de ez esetben is megmaradna tapasztalt, szorgalmas, szívós és kitartó versenytárs szerepében.

Összegezzük tehát az Ausztrián át bekövetkező német vámközösség gazdasági előnyeit: a mezőgazdaságra a német vámvédelem kb. az egyes vámtételek 80%-a erejéig emelkedőleg hatna ki a termények, élő állat, stb. áaira; piacra találna borfeleslegünk, hiszen Ausztria az 1920/22 években átlag 4—500.000 hl bort vett át kb 25 millió aranykorona értékben, míg Németország 1925 benl. 33 millió mm bort importált 67 millió márka értékben; közelebb hozná a vámunió a német mezőgazdaság kísérleti és tudományos eredményeihez

és tán valamelyest emelkednének termésátlagaink is. De ezzel szemben felmerülnének a mezőgazdasági termelés intenzitását gátló hatások, melyek a védővámok járulécai. Így megállapított Ausztriában 1910-ben, hogy a magas gabonavámok következtében visszafejlődött a parasztgazdaságok állattenyésztése, mert a magas gabonaárak arra késztették a kis gazdaságokat, hogy a több körütekintést és munkát igénylő állattartás, hizlalás és tejgazdaságok helyett maguk termesszék gabonájukat, tehát a mezőgazdasági kultúra alacsonyabb nivójára térjenek vissza. Az extenzívebb gazdálkodás kisebb munkaerőt vesz igénybe, s ennek következménye el- vagy kivándorlás. Itt idézzük John Stuart Mill megállapítását: «olcsóbb élelmiszerek idegenből való beengedése (s ezzel egyértelmű a gabonavámok megszűnése) egyfontosságú valamely mezőgazdasági találmánnyal, melynek révén élelmiszerek az országban egyenletesen csökkent költségeken nyerhetők». A gabonavédvám a földjáradékot emeli, a magas földjáradék pedig mindenütt és minden időkből eltért az intenzív termelés, a jobb földmégmunkálás és a magasabb kultúra felé vezető utakról. Foecundior est culta, quam magnitudo neglecta, mondja a római közmondás. Mert jóval többet hoz be az intenzíven gazdálkodó gazda munkájával, mint amennyit a csökkent földjáradékon veszít.

Ha tehát pillanatnyilag kedvezőnek látszik a német közeledés mezőgazdaságunkra, azt károsnak kell minősítenünk, mert retrográd irányzatot jelentene a mai helyzethez képest és ezt azért is el kell kerülnünk, hogy a velünk határos agrárállamok a mezőgazdasági kultúra terén el ne hagyhassanak, mert e téren nem akasztja meg ez államok parasztságát haladásukban védővám, mely mint fentiek-

ből kitűnik, elveszi az intenzívebb termelésre fordított munka rentabilitását.

Láttuk azt, hogy a német vámúnió majdnem kivétel nélkül kárt, de sok esetben megsemmisülést jelent még csak fejlődésben levő iparunkra. Kereskedelmünkre ugyan nem volna kedvezőtlen, de kereskedelmünk és bankjainknak ez az előnye minden vámúnió nélkül is adva van s így a vámúnió hatása tulajdonképpen neutrális.

Általános gazdasági szempontokból annyiban volna hátrányos a németekkel való együttműködés, hogy a német gazdasági világ gazdasági életünk legkiválóbbjait, legjobb mérnökeinket, bankárainkat, kereskedőinket és gazdáinkat magához vonzaná, mert régi alapigazság az, hogy az emberek legkiválóbbjai odatörekcszenek, ahol képességeiket jobban fejthetik ki, ahol nagyobb a koncentráció, nagyobb a kollektív szükséglet. Ez a jelenség minden államban és minden város fejlődésében megfigyelhető, de nyilván káros hatással van mindenre, ami a magyar nemzeti ideálokkal összefügg. A magyar faj már három Nobel-díjjal jutalmazott tudóst termelt ki magából, de mind a három külföldön él és búvárkodik és a magyar tudományos élet fejlődésével vajmi kevés a kapcsolata. Hosszú oldalakra volna szükség külföldre szakadt kiválóságaink felsorolására. Csak néhány közismert, nagy nevet említünk: Semmelweis, Vámbéry, Stein Aurél, Paul Francé, Zsigmondy, sok művész, feltaláló, kiváló bankár, zseniális kereskedő és nagyiparos.

Ezzel szemben az ipar- és képzőművészet termékei megfelelő szervezés és reklám útján tág piacot találnának Németországban és ezen az országon át világhírnévre is tehetnének szert.

4. Belpolitikai szempontból az osztrák és német orientáció mély hatással volna Magyarországra, mert ami hiányt és hibát észlelhattünk az utolsó évtizedekben közigazgatásunk, iskoláink és kulturális életünk minden terén a német színvonalhoz viszonyítva, e különbségek igen gyors ütemben kiküszöbölődnének. Ezzel szemben áll viszont, hogy a szociálista mozgalom — a nyugati enyhébb formák szerint ugyan — megerősödni.

5. Külpolitikai szempontból Magyarországra igen kis szerep várna. A vámszövetség révén éppen úgy megszűnne szerződési szabadságunk s ugyanúgy be kellene illeszkednünk a német gazdasági életbe, mint ahogy alig van szava Bajorországnak és ahogy alig lesz szava Ausztriának a német külpolitika, gazdasági szerződések stb. terén.

6. Kulturális fejlődésünkre viszont nagy előnyt jelentene a német orientáció, hiszen Magyarország mai fejlettségét is annak köszönheti, hogy 1000 éven át mindig és kizárólag a műveltebb nyugat felé tekintett és világtörténeti tragikuma az, hogy a nyugati kultúra védelmében veszítette el többször is népei virágát, gazdagságát és elviselt oly csapásokat, melyek fejlődésében évszázadokra vetették vissza.

Vámszövetség a Cseh-Szlovák Köztársasággal.

A Cseh-Szlovák Köztársasággal létesítendő vámszövetség hatását a magyar közgazdasági életre az alábbiak szerint provideáljuk:

1. Mezőgazdaság. A cseh-szlovák állam Németország és Ausztriához hasonlóan inkább ipari jellegű és így élelmiszerekben behozatalra szorul. Csehország 1925-ben mezőgazdasági exportunk harmadára volt vevőnk. Kivittünk Csehországba 1925-ben összesen 169 millió aranykorona értékű árút, ebből:

		Csehország behozatalából:	Magyarország összkiviteléből (1925):
	millió a. K.	millió a. K.	millió a. K.
Lisztre esik	43.3	160	70
tengeri	21.5	72	22
búza	19.3	55	117
vágó- és igásállat	1.1	120	80
rozs	12.7	45	44
zsír és szalonna ..	11.6	75	27
gyapjú	7.3	220	16
friss hús, kolbász	5.4	6	18
zab	1.5	17	7
toll	2.0	6	14

E statisztikai adatokból látjuk, hogy a magyar mezőgazdaság még akkor sem tudná északi szomszédja élelmiszerhiányát fedezni, ha egész feleslege odairányulna. Ennek folytán a cseh-magyar vám-

únió következményeként a magyar belföldön emelkednének a gabona- és húсарak, és minthogy a két állam élelmiszerekben behozatalra szorul, emelkedésükben elérnék a cseh-szlovák belföldön uralkodó árnívót. Megdrágulna tehát az élet Magyarországon, emelkedne a munkabér anélkül, hogy ebből a munkásnak bármily haszna volna és ezzel eltűnne az azelőny, mellyel a fejlődésben levő magyar ipar, mint kedvező faktorial számíthat a viszonylag nagy tőkével és begyakorlott, nagy teljesítőképességű munkássággal kalkuláló cseh iparral szemben.

Számottevő volna a cseh orientáció a közel egymillió hektoliterre becsülhető magyar borfelesleg elhelyezésére nézve is. A cseh köztársaság borfogyasztása a magas borvámok folytán nagy mértékben visszafejlődött és még a borhoz szokott lakosság is sörfogyasztóvá vált. A cseh kormány egyik legerősebb fegyvere a borvám leszállítása, mert a vám oly magas, hogy míg 1925-ben Magyarországon 3—4000 koronáért — a szódavízzel egy nívón — vesztegették a bort, addig Csehszországban a legolcsóbb vinkóért 15.000 koronánál magasabb árat fizettek.

Közismert dolog, hogy a Német Birodalom 1876-ban, az Osztrák-Magyar Monarchia még a világháború előtt kiváltak a gabonaexportáló államok sorából és ezekben az esztendőkbén tértek át a gabona-vámvédelemre, illetve ettől az időponttól fogva lettek a fennálló gabonavámok a gabona belföldi áralakulására hatályosak. Úgy látszik tehát, hogy Közép-Európa e területeinek kenyérmagfogyasztása gyorsabb tempóban emelkedett, mint a kenyérmagvak termelése. A gabonafogyasztás nemcsak a lakosság szaporodása folytán emelkedett, hanem gyarapodott az abszolút fejlen-

kénti fogyasztás is, mert ez utóbbi a haladó kultúrának függvénye. Míg példának okáért a német kenyérmag-fogyasztás 1912-ben 231·13 kg volt, a magyar lakosság átlagfogyasztása ugyanekkor 177·16 kg-ot tett ki, vagyis a magasabb kultúrájú német 30%-kal többet fogyasztott.

Ha az öt főtermény (búza, rozs, árpa, zab, tengeri) 1870/5. évek hektáronkénti termésátlagát 100-zal jelezzük, úgy az 1891/5. évek átlaga 222, az 1911/13. éveké 246 és az 1924/26. (csonka Magyarországra vonatkozó) 260 indexszámot mutat. Az 1924/26-os terméseredménynek Nagy-Magyarország régi adataival való összehasonlításánál mégis tekintetbe kell vennünk azt, hogy a megmaradt megyék hektáronkénti hozamai meghaladták a régi országos átlagot s így az utolsó 15 évről talán inkább a terméseredmények csökkenését lehet megállapítani.

Németország, Ausztria és Csehország is ugyanezt a fejlődést mutatják és a termésátlagok emelkedése ezekben az államokban sem birt lépést tartani a növekvő szükséglettel. Talán az eliparosodás jele ez, talán azé is, hogy a városok környékén elterülő gabonaföldek kertgazdaságokká váltak és a régebben extenzíven művelt legelők, az ármentesítő társulatok által lecsapolt területek kerültek a kalászosokat termelő gazda ekevasa alá. Megállapítható talán az is, hogy a jelen birtokmegosztási viszonyok, vámvédelem és a rendelkezésre álló mezőgazdasági munkaerő szempontjaiból a középeurópai gabonatermelés nem is folytathat intenzivebb művelést anélkül, hogy rentabilitását ne veszélyeztetné. Tudjuk Dánia, Hollandia és Svédország példáiból, mely államok hektáronként 30·2, 26·6, és 25·6 mm búzát termelték 1924-ben, hogy magasabb termésátlagok elérése lehetséges, viszont ismeretes az is,

hogy ez államoknak időjárási viszonyai kedvezőbbek és hogy e területeken már nagybirtoknak számít egy 100 hektár kiterjedésű gazdaság is. Kétségtelen az is és ezt számtalan statisztikai adat bizonyítja, hogy a kisbirtok hektáronként sokkal több értéket termel, ha megművelője rendelkezik kellő tőkével, intelligenciával és megfelelő gazdasági ismerettel.

A gabona védővámok a nagybirtok kezdeményezésére hozattak be Németországban 1877-ben, miután a nagybirtokosok minden politikai befolyásukat latba vetették a vámok életbeléptetése érdekében, bár mi sem mutatott arra, hogy ebben az évben hirtelen emelkedtek volna a gabona termelési költségei. A vámok életbeléptetésére mint mindig, úgy itt is az adta meg az impulzust, hogy hatályossá váltak a gabona belföldi áralakulására.

A helyes mezőgazdasági vámvédelemnek az kell, hogy célja legyen, hogy az intenzíven dolgozó gazdaságokat, gazdákat, illetve ezek termékeit védje; mert az emberi haladás, kultúra érdeke kívánja, hogy azt az embert védjük, aki többet és jobban dolgozik, aki az átlagnál magasabb termést hoz ki a földjéből, aki tojást, fajbaromfit, fajtehenet, vajat és intenzív művelést megkívánó kereskedelmi növényt produkál. Ha nem ezt védjük, hanem a földjét extenzíven művelő gazdát és azt, aki kevesebb munkát fordít földjének holdjára, a juhtenyésztőt, kukoricát és kevés gabonát termelőt, úgy prémiumban részesítjük a kevesebbet dolgozót, a földjét rosszabbul megművelőt, ami nemcsak hogy erkölcsstelen, hanem előidézi azt is, hogy a szorgalmasokat, a jó gazdákat a kényelmesebb, kevesebb gonddal és fáradtsággal járó gazdálkodási módra kényszerítjük. Az extenzív gazdálkodási

módot és annak termékeit védő mezőgazdasági vámok tehát útját állják a mezőgazdasági kultúra haladásának s mindezen felül feles módon megdrágítják a primér szükségletek fedezését.

2. A cseh orientáció ipari szempontból általánosságban ugyanazt a helyzetet teremti elő, mint az osztrák-német. A magyar iparnak, talán egyedül a malomipar kivételével, nincs sok keresni valója a cseh-szlovák piacon, hacsak nem vesszük tekintetbe azt, hogy az elszakadt vármegyék lakossága még ma is szívesen venné érzelmi momentumokra való tekintettel magyar gyárak termékeit és ezenkívül talán még azt, hogy a magyar ipar különösen Kassa és az ettől keletre eső vidékeken fuvarköltség szempontjából előnyben van.

A cseh-szlovák iparnak ezzel szemben létérdeke a Magyarországgal való szorosabb kapcsolatot. Az ország exportipara nemzetközi viszonylatban alig bírja a versenyt, nem bírja az ipari termelés szociálpolitikai terheit, a szocialista mozgalom erősödésének hátrányait, a nagy adókat, a területi integritás védelmére szükséges nagy hadsereg fenn tartását és leginkább fájjalja azt, hogy régi exportterületein Ausztriában, Magyarországon és a Balkánon különösen azokban az iparágakban voltak gyáralapítások, melyekben a cseh ipar számottevő tényező és mely iparok a monarchia fennállásának idején éppen a cseh ipar preponderáns helyzete folytán nem fejlődhettek ki.

Mint ahogy fentebb már kiemeltük, azért követelt magának Csehország a békeszerződések megkötésének idején Magyarország testéből nagyobb részt annál, mint amilyent megtartani óhajtott, hogy gazdasági érdekeit megfelelő időpontban politikai engedményekkel cserélhesse el. Talán

nem is egészen utópia annak hangoztatása, hogy a csehek csak azért, hogy urak legyenek államuk határain belül és hogy az állam más nemzeti-ségei ne tudják minoritásba szorítani a szám-szerűleg tényleg kisebbségben lévő cseheket, ha nem is önként, de könnyű szívvel fognak le-mondani azokról a területekről, melyek számukra csak politikai terhet jelentenek, hogy megtart-hassák azokat a kisebbségi, németek által lakott területeket, melyek vagyon és adószolgáltatás szempontjából többet jelentenek, mint a többi cseh-szlovák terület együttvéve.

Statisztikailag is megvilágítjuk Magyarország fontosságát Csehország ipari exportjára. Behoztunk Csehországból 1925-ben cca 160 millió aranykorona értéket. Ebből:

	millió a. k.	Magyarország összbehozatala: millió a. k.
pamutszövet	40·3	89·0
gyapjuszövet	19·8	43·9
nyers- és megmunkált		
fa	24·4	72·1
kőszén	13·4	46·4
pamutfonál és cérna	9·1	29·2
üveg és üvegáru ...	7·1	10·0
papír és papíráru ...	5·6	25·0
gyapjúfonál	5·2	13·6
vasáru	4·3	15·9
gépek és készülékek	4·0	29·0
porcellánáru	3·2	4·0
nyers fémek	2·3	18·1
nyers- és ócskavas ...	2·0	5·3
len- és kenderszövet	1·8	3·0
kötöttáru pamutból ...	1·7	10·1
kikészített bőr	1·4	14·7
vasérc	1·5	4·0
magnezit	1·3	1·5
komló	1·2	1·2
vas fegyártmány ...	1·0	5·0

Tehát vámúnió esetén a cseh ipar csak a főcikkekben több, mint kétszeresére emelheti Csonka-magyarországra való kivitelét és ekkor még tekintetbe sem vettük azt a térfoglalást, mely a cseh iparnak a magyar iparral folytatott versenyében még külön is várható. Minthogy köztudomású az is, hogy egyes területek integrációja magával hozta a kollektív szükséglet emelkedését mely főként iparcikkben nyer kifejezést, úgy megállapíthatjuk, hogy a cseh ipar cseh-magyar vámúnió esetében hosszú időre elvetné gondját annak, hogy sok fölös iparcikkének piacot találjon.

3. Kereskedelem. A magyar kereskedővilágra a cseh-magyar vámszövetség előnyei nem jelennek túlsokat. A cseh gyárak közül azoknak, melyek Magyarországgal dolgoznak, megvannak képviselőik, megvan azoknak a cseh iparágaknak is terjeszkedési lehetőségük, melyek termékeit Magyarország jelenleg más országokból szerzi be. A magyar agrárexporttal foglalkozó kereskedőkre szintén nem jelent külön hasznót az, hogy Csehország fokozottabb mérvben fogadja be mezőgazdasági terményeinket. Előnyösnek látszik azonban az, hogy a magyar kereskedelem visszanyerné piacként a Felvidéket és minthogy a kereskedelem itt ugysis nagyobbbrészt magyar kezekben van, meg volna az összekötő kapocs is a felvidéki kereskedelmi forgalom békés meghódításához.

4. Belpolitika. A cseh-magyar vámszövetségnek természetes korrelatívuma volna a felvidéki magyarság elnyomásának megszűnése és mindenekelőtt néhány megyének visszacsatolása. Ez utóbbi aktuális politikai kérdés lévén, nem képezheti fejtegetéseink tárgyát. A magyar-cseh szövetség viszont a magyar szocialista mozgalom megerősödését

vonná maga után, mi Magyarország-on, egy csak kis mérvben iparos államban, nem kívánatos és az evolúció szempontjából mindenesetre időelőtti.

5. Külpolitika. Csehország, igen agilis külügy-miniszterének minden ügyeskedése, igyekevése ellenére teljesen izoláltan áll s a román kivételtől eltekintve ellenséges érzületek veszik körül. Szomszédai főként németek, kik nemcsak azért viselkednek a cseh állammal szemben ellenséges érzelmekkel, mert 4 millió német küzd a cseh állam határain belül gazdasági és kulturális elnyomatása ellen, hanem azért is, mert a cseh állam a békeszerződések megkötésének idején a németekkel szemben nem tudta területi éhségét lecsillapítani, mikor nemcsak hogy Ausztriától is követelt és szerzett meg német többségű határterületeket, de még Németországot is felbőszítette maga ellen, mikor a német birodalom területéből is elszakított néhány négyzetkilométernyi területet csak azért, hogy néhány falu részben cseh lakosságát fennhatósága alá vonja. Hasonlóképpen rossz politikát űzött Csehország is, amikor Osztrák-Szilézia megosztásának kérdésében a lengyel szimpátiákat is eljátszotta.

A Kis-Entente Magyarország ellen irányuló politikai alkalmi egyesülése szövetségbe hozta Csehországot Romániával, de e szövetség Románia szempontjából fokonyként veszít fontosságából és minthogy gazdasági szerepe nincs, nem is maradhat sokáig érvényben. A cseh-román határ oly messze fekszik a cseh központtól és oly kevésbé kultúrált területet szel át, hogy egy cseh-román közeledéstől gazdasági szempontból mi hatást sem lehet várni. A határ különben is Ruszka-Krajna határa, mely területet a Cseh-Szlovák Köztársaság a békeszerző-

dések idején csak azért vonta fennhatósága alá, hogy azt később megfelelő időpontban Oroszországnak juttassa. Hogy ez a politika sem alkalmas arra, hogy Lengyelország szimpátiáját a csehek érdekében felkeltse felesleges külön kiemelnünk. A magyar-cseh vámszövetség eszerint nem jelent Magyarországra nézve külpolitikai erőfölleletet, sőt sok tekintetben hátrányosnak minősíthető, mert politikai ellentétbe hozná hazánkat Ausztriával és Németországgal, mely utóbbi állam támogatására bizton számíthatunk minden bennünket érintő külpolitikai kérdés elintézésénél.

6. Kulturális szempontból a cseh orientáció nem jelent a magyarságra nézve nyereséget, mert úgy a magyar tudomány, mint a művészet és irodalom a csehvel szemben minden szempontból kiállja a versenyt. Igaz ugyan, hogy a szorosabb értelemben vett cseh és német területek átlagos kultúrája magasabb a mienkénél, hogy Csehországban több az írni-olvasni tudók száma, de ezt a különbséget Csonka-Magyarország hisszük és reméljük, rövid időn belül nivellálni fogja.

Ipari állammal kötendő vámszövetség gazdasági jelentősége.

Eddigi fejtegetéseinkben röviden, de nem kimerítően vázolni igyekeztük azokat a behatásokat, melyek kapcsolatosak volnának azzal, ha Magyarország nálánál iparilag fejlettebb állam felé keres gazdasági összefüggést. Megállapítottuk azt, hogy akár Ausztriával és Németországgal, akár a Csehszlovák állammal alkot Magyarország közös vámterületet, a magyar élelmiszerexport nem oly mérvű, hogy ezen államok behozatali szükségét gabonában, lisztben és húsban teljesen fedezni tudná. Ennek folytán e cikkek belföldi áralakulása mindkét kombináció esetén az importparitástól függ, tehát nemcsak a fuvarral, de még a védővámok összegével is általánosságban magasabb lesz a világparitásnál, vagyis a kenyérmagvak és hús ára a Magyarországgal megnagyobbodott osztrák és német, vagy cseh-szlovák vámközösségben csak a vámtételek mérséklése esetén süllyedhet a jelenleg ott érvényben lévő belföldi árak alá. Ennek természetes következménye az, hogy az élelmiszerárak viszont Magyarországon ennek megfelelően emelkednének.

Nem kétséges az sem, hogy a magyar élelmiszerárak emelkedésével velejár minden munkabér és termelési költség növekedése is.

Ezzel szemben nyilvánvaló az, hogyha Magyarország élelmicikkeket exportáló államokkal kerül vámközösségbe, az élelmiszerek belföldi ára a lényegesen alacsonyabb exportparitás körül, vagyis a mai nívón mozogna.

Empirikusan bebizonyítható tény, hogy a munkabérek mezőgazdasági jellegű államokban jóval alacsonyabbak, mint másutt. Minél kisebb továbbá egy állam ipari fejlettsége és minél alacsonyabb nívón áll a mezőgazdasági termelés, annál alacsonyabb a kultúra és annál alacsonyabb a munkabér. Míg p. o. New-Yorkban a Subway (földalatti) építésénél alkalmazott munkások — ez ott a legnehezebb munka, melynél mindig van munkásfelvétel — napi hat dollárt keresnek, a magyarországi napszám átlagban alig több 30.000 koronánál, vagyis 0.4 dollárnál, míg a kínai kuli — a világ legigénytelenebb munkása — 0.15 dollárt keres. Ez a legalacsonyabb bér jelenti azt az alsó határt, melyen felül majdnem korlátlan mennyiségben áll tanulatlan munkaerő a tőke rendelkezésére.

A magas bérnívó fenntartása érdekében zárták el az Amerikai Egyesült-Államok határait a tömeges bevándorlás elől és e cél el is éretett. Az amerikai munkás annyit keres, hogy az amerikai nagyipar főként a munkásosztály fogyasztóerejére támaszkodva érte el fejlődésének mai fokát. A belföld nagy fogyasztóereje párosulva a maximális munkamegosztást lehetővé tevő mechanikus berendezésekkel, előidézhetette azt, hogy egyes bér-munkások teljesítő képessége 22 iparágban 1913 óta 33%-kal emelkedett. E 13 év alatt viszont a munkabér termelési egységekre számítva 25%-kal, az erő költségei 3%-kal csökkentek. A bérindex viszont ez idő alatt 100-ról 228-ra emelkedett.

A nagykereskedelmi index pedig, mely 1920-ban 226 volt, 1924-re 151-ig süllyedt. Egy autó elkészítéséhez 1914-ben 1260 munkaóra kellett s ez 1925-re 220 órára redukálódott. A vasútak 66% kal több árut szállítottak 1920-ban, mint 1910-ben, míg alkalmazottaik létszáma függetlenül az időközben megépített új vasútvonalaktól 73 ezerrel csökkent.

Ha Magyarország ipari államokkal, tehát kultúráltabbakkal lép vámközösségbe, ott a magyar napszám fogja azt a minimumot jelenteni, melyen felépül a vámközösség bérskálája. Ennek megállapításánál eltekintünk az esetleges bevándorlás bércsökkentő következményeitől, mert tudjuk, hogy a kivándorlás mindig oly országok felé irányul, melyekben a legmagasabb a munkabér, ahol olcsó a föld és megvannak a meggazdagodásnak fantáziális lehetőségei. Eltekintünk továbbá a főként mezőgazdasági szezonmunkásoknak a bér-nívóra való hatásától is.

Előrelátható tehát, hogy a magyarországi munkabér színvonala a némethez vagy csehhez fog nivellálódni és e folyamatot meggyorsítja az, hogy Magyarországnak nincs meg az a népsűrűsége, az a tartalékhadserege, — hogy Marx terminológiájával éljünk — melyből soká lehet meríteni.

Egészen másként áll a helyzet, ha Magyarország délfele, vagy keletre keres gazdasági kapcsolatot. Ez esetben Magyarország veszi át az ipari állam szerepét és az aránylag kis fejlettségű, de e területekben ma is számottevő magyar ipar domináló szerephez juthat és hosszú évekig veheti igénybe az olcsó munkabérért dolgozni kész román és jugoszláv munkások a magyar ipar szempontjából csak évtizedek múlva kimerülő tartalékhadseregét.

Magyarország ipari fejlődésének tehát nemcsak azért alapfeltétele az agrárállamok felé való orientáció, mert nagy belföldi piacot nyer általa, a várható vámvédelmet kihasználhatja s így csökken a vámmal sújtott külföldi áru piacképessége, hanem azért is, mert az alacsonyabb munkabér segítségével s az alacsonyabb élelmiszerárakkal termelési költségei is kisebbek lesznek. A magyar ipari centrumok felé irányuló bevándorlás s a magyar faj és a városok nagy asszimiláló képessége előidézné a magyar nyelvűek szaporodását is.

Mióta Magyarország elszakadt az Osztrák-Magyar Monarchiától, mely a háború előtti utolsó években már gabonaimport terület volt, a magyar búzaár a világparitás szempontjából jelentős változáson ment át. Ha a magyar búza árát — mint ahogy dr. Szőnyi Gyula a «Magyar Statisztikai Szemlé»-ben közzétette — 1913-ban 100-ra vesszük, a liverpooli tőzsde a búzát 89-cel jegyezte. Ezzel szemben 1925-ben, ha a budapesti évi átlagjegyzést újból 100-nak vesszük fel, az átlagár Liverpoolban 108 volt. E szerint az import- és exportparitás közötti különbség az ár 20%-át jelenti. A búza-indexszám a világpiacok mindegyikén magasabb, mint Magyarországon, de azért a búzaárak per abszolútem emelkedtek: mert ha a nagy világpiacok búzaárait 1913-ban egységesen 100-al jelezzük, úgy 1925-ben a búza Budapesten 144-re, Liverpoolban 170-re, Chicagóban 184-re és a kanadai Winnipegben 186-ra emelkedett.

Mezőgazdasági orientáció előnyei.

Ha Magyarország, Jugoszlávia, vagy Románia, tehát par excellence agrárállamok felé orientálódik, ez összefüggésben hamarosan ki fog domborodni hazánk relative ipari jellegének domináló helyzete. Magyarország választja el a két Balkán-királyságot a művelt Nyugattól gazdaságilag és köti össze kulturális értelemben s így természetes, hogy kultúrája is fejlettebb és gazdasági élete is magasabb nívón áll.

Ha Magyarország e két állam bármelyikével, vagy mindkettőjével, esetleg még Bulgáriával, Albániával és Görögországgal is egy gazdasági egységet alkotna, úgy ha nem is területének nagyságával, vagy népességének számával, de jobb közigazgatásával, nagyobb műveltségével, fejlettebb iparával és kereskedelmével, magasabb nívón álló mezőgazdaságával, aránylag jól és koncentrikusan kiépített vasút- és műúthálózatával ez államok között vezetőszererepre tenne szert. Magyarország jelen helyzetében a fejlettségnek azt a fokát reprezentálja, melyet a Balkán-államok legjobb esetben csak néhány évtized múlva érhetnek el.

Fejletetéseinkben nem térünk ki Görögországra és Albániára, csak a bolgár, román és jugoszláv királyságokkal kívánunk részletesebben foglalkozni. E három államra Magyarország kulturális és gazdasági előnye nem jelent valami olyant, ami kitar-

tással és fokozott munkával néhány évtized alatt nem volna behozható. Ha viszont elképzelnők azt az esetet, hogy Romániának, vagy Jugoszláviának Németországgal, vagy Franciaországgal volnának közös határai s így módjukban állana, hogy ezek egyikével létesítsenek gazdasági érdekközösséget, kétségtelen, hogy a fennálló kulturális nivókülönbség ily két szomszéd között nem tesz lehetővé egy paritásos alapon való együttműködést. Gyarmattá válna e Balkán-államok bármelyike ilyen természetellenes unió esetében a gyarmatiság minden hátrányával.

A kulturális és gazdasági élet ily nagyfokú struktúrabeli különbségeit éppúgy nem lehet eliminálni néhány év, vagy évtized alatt, mint ahogy egy francia, vagy angol gyarmat, feküdjön az bármely világrészben, sehol sem fejlődött rövid időn belül az anyaország kulturális és gazdasági versenytársává.

Ott, ahol a népesség túlnyomó többsége nem tud írni, olvasni, ahol a politikai önállóság csak 70—80 esztendő, ott ahol, mint például Romániában nem sikerült az erdélyi, relative magas színvonalú magyar közigazgatás megóvása, sőt az balkáni nivóra süllyedt, ahol tehát még a fejlettség meglévő fokának megtartására sem volt konzervatív erő, ott nem lehet egészen nyugati orientációról szó, sőt ily államoknak minden erejükkel arra kell törekedniök, hogy megragadják a kínáló átmeneti lehetőséget, melynek segítségével gyorsabb tempóban hozhatják be azt a hátrányt, melyet a sokszáz éves török elnyomásnak joggal róhatnak fel.

A Balkán-államok számára Magyarország az a kapu, melyen át behömpölyöghet országaikba a

kulturális és gazdasági fejlődés folyama és Magyarországon át láthatják ezek az államok és figyelhetik meg, mily ütemben szabad, mert csak így lehetséges a műveltség, a gazdasági élet és a termelési mód fokozatos fejlődése.

Az emberi társadalmak kulturális fejlődésében csak úgy nem látunk sehol a világon ugrást, mint a gazdasági élet egyes területein. Nem akarunk e helyütt történelmi — materialista fejtegetésekbe bocsátkozni, csak azt jegyezzük meg, hogy a dán földműves államban, ahol érettségizett emberek állanak az eke szarva, vagy talán ma mégis a gőzeke, vagy a traktor mögött, 1925-ben átlag 30·2 mm búza termett egy hektáron, míg Jugoszláviában 12 és Romániában 8·6, pedig nem állítható az, hogy Dánia földje struktúrábelileg négyeszerre jobb minőségű a románánál s hogy az éghajlati viszonyok is annyival kedvezőbbek Dániában, mint Romániában. Hiszen a 8·6 mm-ás román átlagnál még azt is tekintetbe kell vennünk, hogy a román gabona-statisztika adatait nagy mértékben javítják a bánáti és erdélyi jóval magasabb átlagtermések csakúgy, mint ahogy a jugoszláv átlagtermés is a magasabb kultúrájú szlovén, horvát, szerémségi, bácskai és bánáti átlagterméseknek köszönheti magas nivóját. Nyilvánvaló, hogy ugyanez indoka ez országok viszonylag magas állattenyésztési színvonalának is.

Ha a Balkán-államok szempontjából ilyformán szükségét s néhol talán egyetlen lehetőséget jelent a Magyarországgal kötendő gazdasági szövetség, úgy ez utóbbi Magyarországra nézve is előnyös. Magyarországnak statisztikai adatok szerint jóval fejlettebb a vasúthálózata a Balkán-államokénál. 1923-ban 9.500 km vasútja volt az országnak, vagyis

100 km²-ként 10·2 km és tízezer lakosra esett 117 km. Jugoszlávia 1924-ben 6.924 km normálnyom-távú, 1.883 km 76 cm és 573 km 60 cm keskeny-vágányú vasúttal rendelkezett és így 100 km²-re 3·7 km, tízezer lakosra pedig 7·6 km esett. Románia 11.800 km vasúttal rendelkezik, 100 km²-re esik 4 km, tízezer lakosra 7·1 km. Ha még Bulgáriát is tekintetbe vesszük, úgy ennek az államnak 2.600 km vasútjából 100 km²-re 2·5 és tízezer lakosra 5·2 km jut. Magyarország közútai 17.300 km hosszúak, 100 km²-re 189 km jut, tízezer lakosra pedig 230. A további fejlődés szempontjából tekintetbe kell vennünk itt a magyar állam, törvényhatóságok és községek megvalósulás előtt álló nagy útépitési programját. A Balkán-államok úthálózatának mérvéről sajnos, még statisztikai adatok sem állanak rendelkezésre, de ha még ilyenek volnának is, az adatok helyes megítélése szempontjából tekintetbe kell vennünk a volt Osztrák-Magyar Monarchiától elszakadt területek viszonylag nagyobb úthálózatát. Igaz ugyan, hogy a három Balkán-állam tengerpartot is mondhat magáénak s így belföldi forgalmának egy részét a parti hajózás bonyolítja le, de ez alig jelent többet a tényleges forgalom 5—10%-ánál.

Magyarország kulturális és gazdasági erejét főként Budapest reprezentálja. Kulturális szempontból a magyarnyelvű Budapest csak az elszakadt részek lakosságára bír jelentőséggel, minthogy a kizárólag magyar nyelven folyó tanítás akadályozza annak, hogy a Balkán-államok ifjúsága itt nyerhesse közép- és főiskolai kiképzését. Ebből a szempontból talán csak az orvosi fakultás az egyedüli kivétel. Viszont művészeti főiskoláink magas színvonala nagy vonzóerővel bírna a Balkán-államok mind-

inkább növekvő ifjú művésznemzedékére, hiszen nemcsak képzőművészeink és zenészeink, de főiskoláink tanítási módszere is világhírűek.

Budapest gyógyfürdői, elsőrangú klinikái és szanatóriumai kellő reklámmal Budapestre vonzhatnák a Balkán-államok betegeit, nem kellene hozzá egyéb, mint néhány világhírű külföldi tudós meghívása orvosi katedráinkra és megfelelő idegennyelvű propaganda. Igaz ugyan, hogy Budapest kulturális, művészi és a betegekre gyakorolt vonzóerejét lecsökkenti Bécs közeli fekvése és az, hogy Bécs e tekintetben Európában a legelső helyek egyikén áll. Ha azonban Budapest további fejlődése folyamán kereskedelmi empóriummá válik, ha lesz idegennyelvű színháza is, akkorára magától adódik az, hogy e kulturintézményeink is számíthatnak a balkáni publikum tömeges látogatására.

Budapest előnyös földrajzi fekvése a közel jövőben a forgalom emelkedésének szempontjából csak most fog igazán előtérbe jutni. Rövid időn belül tudatára fogunk jutni annak, mennyire helyes volt a XIX. század vasútépítési politikája, mely arra törekedett, hogy elsősorban a főváros részesedjék a sűrű vasúti hálózat előnyeiben. Ennek köszönheti Budapest, hogy a háború előtti Magyarország minden vasúti fővonala Budapestre fut be. Ha a jövőben az egyébként kitűnően vezetett Déli Vasút vonalai is a Máv. kezelésébe mennek át, ha teljesen kiépülne a budapesti körvasút és teljesezésbe menne a már régóta táplált közóhaj, hogy a teheráru-díjszabás egységessé válna a Máv. által kezelt minden vasúton és ezzel a legtovábbi helyiérdekű vasút mellett fekvő község is közelebb kerülne az egységes díjtételek olcsóbbó-

dása révén az ország kereskedelmi központjához, ismét nagy lépéssel jutna az ország a gazdasági és kulturális haladás terén előbbre.

A néhány éven belül elkészülő csepeli kikötő hajóbefogadási képessége, az épülő nagy áruraktárak hivatottak arra, hogy Budapest tranzit forgalmát emeljék. A csepeli kikötővel kapcsolatban várható az is, hogy a szabadkikötő területen több, tisztán exportra dolgozó gyár fog megépülni, mert a szabadkikötőben létesülő iparüzem vámeljárárs, fogyasztási- és forgalmi adókból mentesen dolgozhat és sok irodai munkát, eljárást és költséget takarít meg.

Németországban már épül az a csatorna, mely a Dunát a Rajnával s ezen át az Elbával, Visztulával hozza közvetlen összeköttetésbe. Minthogy a csepeli kikötő kiépítésével kapcsolatban a Dunát egészen Budapestig olyképpen fogják kimélyíteni hogy kisebb tengeri hajók idáig közlekedhessenek, a magyar főváros elsőrangú kikötőberendezéseinél fogva átrakóhelye lesz mindama küldeményeknek, melyek innen sekélyebb járatú hajókon és uszályokon, vagy vasúton kerülnek továbbszállításra. Budapest csak ebben az időpontban nyeri majd el azt a világfontosságú forgalmi pozícióját, mely a várost ideális földrajzi helyzeténél és vasúti csomópont jellegénél fogva megilleti.

A Duna-Rajua-csatorna elkészülte után a Duna nem marad tovább holt folyam; még távolabbi perspektíva megcsillogtátja előttünk a Duna-Adria csatorna tervét is, melynek megvalósítása újabb kiszámíthatatlan anyagi előnnyel lesz kapcsolatos. A dunai hajózást eddig is az drágította meg leginkább, hogy a hajóstársaságok hajóparkja főként hegymenetben volt foglalkoztatva. Ha azonban a Duna Budapesttől lefelé kisebb mélyjáratú tengeri

hajók részére is hajózhatóvá válik, úgy minden áru, jöjjön az Németországból, Ausztriából, Lengyelországból, vagy Csehországból, Angliából, vagy a Földközi-tenger mellől, a csatornák útján, a minden tengerrel összekötött olcsóbb dunai víziútát fogja igénybe venni és víziúton fog szállítódni nemcsak az az áru, mely a Balkán-államokba és ezekből az államokból Budapesten át nyugatra igyekszik, hanem az is, melynek rendeltetési helye Kis-Ázsia és a Fekete-tengeri kikötők.

Budapestnek Délközép-Európa legfőbb forgalmi pontjává való kifejlődése nagy külföldi invázióval lesz egybekötve. Felállítják a magyar fővárosban fiókjaikat a külföldi nagybankok, idekerül sok külföldi gyár, a Balkán-államok ipari ellátására sok külföldi iparvállalat itt létesíti és magyar munkakerővel építi fel újabb üzemeit, a külföldi nagy exportkereskedelmi cégek itt rendezik be balkáni nyersanyagot gyűjtő és iparcikkelosztó irodáikat és Budapest oly internacionális kereskedelmi és ipari centrummá fejlődik, mint a világforgalom más nagy tranzitó szabadkikötővárosa. Addig is fontos, hogy a város mindenre felkészülten jó köz-igazgatással, elsőrangú közlekedéssel, európai színvonalú szállodákkal várja világvárossá való kifejlődését, nehogy pillanatnyi helyzeti előnye Bécs javára veszendőbe menjen.

Az időbeli előny monopoliuma igen nagy fontossággal bír egyes területek gazdasági kifejlődésében; éppen ezért Budapestnek fiatalos hévvel kell megragadnia a kínálkozó alkalmat, hogy a Balkán-államok kereskedelmi forgalmát Bécs elől magához ragadja és mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy az idegen minden szempontból úgy érezze magát a magyar fővárosban, mint

Hamburgban, vagy bármely nyugateurópai kereskedelmi empóriumban. Budapest világforgalmi berendezkedésének pillanatnyi előnyét Bécs könnyen hozhatná be. Hiszen ennek a korábbi fejlődésnek köszönheti minden nyugati állam kultúráját, magasabb termelési technikáját és vagyoni jólétét. Csak el kell képzelnünk, mennyire más szerepe volna Csonka-Magyarországnak, ha a fejlődés sora úgy hozta volna magával, hogy a többi európai állam má 1927-ben csak az 1850-ben volt gazdasági fejlődése fokán állana. A jelenlegi magyar nagyipar aránylagos tőkegazdaságával, minden 1850-et író állam mezőgazdasági termelési módjánál magasabb gazdasági kultúrájával, kimagasló közlekedési berendezésével oly előnyök birtokában volna a magyar gazdasági élet, mellyel talán száz éven át is uralni tudná az európai piacokat.

De csak a balkáni gazdasági orientáció juttatná Budapestet abba a helyzetbe, hogy a földrajzi helyzete adta előnyöket kihasználhassa, mert a gazdasági világ csak oly városban folytathat nyersanyaggyűjtő és iparcikkeket elosztó tevékenységet, amely város a vonatkozó vámterület határain belül fekszik.

Ez a lehetőség nem áll fenn akkor, ha az ország nem tér el ezeréves politikájától és megmarad a nyugati államok, a kultúra és civilizáció védőbástyájának. A jövőben való boldogulása érdekében ott kell az országnak hagynia a védőbástya passzív szerepét s helyett vállalni kell azt a magasztos és sok aktivitást, életerőt megkívánó szerepet, mely a nemzetet geográfiai elhelyezésénél fogva a balkáni államok élére predesztinálja. E szerephez tartozik az is, hogy megkönnyítse és meggyorsítsa a Balkán-államok nyugat felé való asszimilációját.

Az országnak, kormányának és érdekképviselteinek még nagy eladósodás árán is meg kell tennie mindent annak érdekében, hogy az ország és Budapest felkészülten várja a Duna világfolyammá váló átalakulásával egybekötött időbeli előnye monopóliumának beálltát. Félre kell tennünk ennek érdekében minden hazafias jelszót, elő kell segítenünk azt, hogy Budapest legalább kifelé ne mutasson sovinszta jelleget, hanem öltson inkább, köznap, kozmopolita köntöst, mert az internacionális kereskedelem, a nagytőke, a trösztök világa anacionális, kerüli a túlfűtöttek nemzeti hangulatot és oly vidéken igyekezik megtelepedni, ahol nem érzések, hanem tisztán racionális gondolkodás jellemzik a közhangulatot és közgazgatást.

Az ily módon a Duna, a balkáni tranzitókereskedelem központjává váló Budapest és az ország további nagy fejlődés előtt áll. Létszámban és vagyonban gyarapszik népessége és nagy tőkék akkumulációs helyévé válik területe. Emelkedni fog mezőgazdaságának intenzivitása, megnő és a Balkánon erős gyökeret fog ipari produkciója, emelkedik tudományos és művészeti élete és elsősorban fogja élvezni ama gyümölcsöket, melyekben mindig részesült egy nagy gazdasági terület legnagyobb városa, legkultúráltabb és geográfiailag legjobban fekvő és szállítási lehetőségekkel legjobban ellátott vidéke.

Jugoszlávia.

Külön-külön foglalkozunk az egyes Balkán-királyságokkal kötendő vámszerződéseknek kölcsönös gazdasági hatásaival. A Jugoszláviával való gazdasági egyesülés:

1. agrár szempontból nem gyakorolna a magyar mezőgazdaságra nagy általánosságban különösebb hatást. A délszláv királyság par excellence gabona- és élőállat-exportállam, mely termékeinek piacait főként magyar vasutakon és a Dunán át éri el. Minthogy Magyarország is főként e cikkekben exportképes, a jugoszláv termék a belföldi piac és áralakulás tekintetében akkor sem jelent kellemetlen versenytársat, ha a közbenső vámok megszűnnek.

A háború előtti Szerbia mezőgazdaságilag hasznosított területe nem ismerte a nagybirtokot és ennek megfelelően a földbirtokreform a háború folytán odaszakadt területeken sokkal radikálisabban hajtatott végre, mint Magyarországon, minek következtében a mezőgazdasági ismeretek elterjedésével egyidejűleg fog a délszláv statisztika magasabb átlagtermésekről beszámolhatni. Az Osztrák-Magyar Monarchiától odaszakadt területek és részben a Balkán-háborúk előtti Szerbia is jóval magasabb kultúrfokon állanak, mint a többi a török

uralom alól csak néhány éve kikerült terület, minek folytán a magasabb kultúrfokon álló részek sokkal gyorsabban fogják a birtokmegosztás előnyeit élvezni.

Mint hogy az országnak nincs elegendő vasútja, közútjai is elég primitívek, természetes és jól hozzáférhető tengeri kikötő rendelkezésére nem áll, gazdasági boldogulását már az olasz rivalitás folytán sem keresheti az Adriai-tengeren s így forgalmának várható emelkedése és gazdagodásának útja Magyarország felé mutat.

2. A magyar ipar szempontjából a Jugoszlávia felől megszűnő vámsorompó nagy terjeszkedési lehetőséget jelentene. A magyar tőkének különben is nagy szerepe volt Horvátország, Szlavónia és Bosznia gazdasági erejének feltárásában, gyárvállalatainak megalakulásában, miért is nem fog nehézségbe ütközni, hogy a magyar ipari- és banktőke újból érdekközösségre lépjen régi leányvállalataival. A jugoszláv kormány igen helyes közgazdasági érzéktől vezérelve, maga is szívesen elősegíti és támogatja komplett magyar gyárak transzferálását és letelepedését.

Jugoszláviának van elegendő szene Trifailban, Horvátországban; Boszniában és Szerbiában is sok szénterület vár feltárássra, van vasérc Priedorban, melynek tekintélyes része az ózdi vasműben kerül feldolgozásra, van reze is és sok más kihasználatlan, tőkére váró bányászati cikke.

A magyar ipari export 40%-a nyert 1925-ben ebben az országban elhelyezést és vámközösség esetén a jugoszláv ipari behozatal további jelentős hányadát rezerválhatná magának. Elsősorban gondolunk a magyar vas- és gépiparra, fejlődő textiliparunkra, a mezőgazdasági kultúra várható emel-

kedésénél fogva műtrágyágyárainkra, melyek jelenleg termelési kapacitásuk alig 40%-a erejéig vannak foglalkoztatva, valamint elektromos- és izzólámpa iparunkra és vagánygyárainkra.

3. A kereskedelem terén otthonosan érzi magát Magyarország az Ausztriától odaszármazott szlovén tartomány egyedüli kivételével a kultúrált Jugoszlávia egész területén. A magyar kereskedőt, utazót, mint aki beszélt szerbül és e nyelv tudásával előnyben volt minden más nemzettel szemben, szívesen fogadták Szerbiában a világháború előtt is, hogy Horvátországról és a lekapcsolt magyar vármegyékről ne is tétessék említés. A magyar kereskedőnek ez a helyzeti előnye ma is megvan és hasznosan érvényesíthető. A helyi viszonyok, szokások, szükségletek ismerete oly előny azonban, melynek hatályossága folytatólágosságában rejlik.

4. Külpolitikai szempontból a jugoszláv orientáció nem mondható hátrányosnak. Szerbia a Balkán-háború és a világháború állandó hadszíntere volt s ez gazdasági erejének igen nagy hányadát tette tönkre. Energikus balkáni politikusai gyorsan rendet teremtettek az ország területén és ennek folytán internacionális viszonylatban is megfelelő súllyal léphetnek fel. Az ország közigazgatása, különösen a kultúráltabb részekén jó és viszonylag eléggé szakavatott s így kifelé is konszolidált benyomást tesz, s ezen még a zavaros nemzetiségi törekvések sem rontanak sokat. A szerb lakosság igen értelmes és ügyes, ugyanez áll a horvátokra, szlovénekre, magyarokra és németekre is, kik valamivel kultúráltabbak. Az okos belpolitika nem helyez súlyt az ott élő nemzetiségek elnyomására s így ezek nem centrifugális elemek. Minthogy

Jugoszlávia termelési struktúrája leginkább hasonlít a magyar viszonyokhoz, külkereskedelmi érdekei is alig különböznek Magyarországitól, egy gazdasági szövetség nem jelentene egyebet, mintha a magyar állam 12 millióval megszorodott népességgel, ehhez súlyban és fogyasztási erőben gyarapodva képviselhetné külpolitikai érdekeit.

5. Belpolitikai szempontból az érdekközösség egészséges hatással volna a magyar viszonyokra. Jugoszlávia par excellence demokratikus állam a szónak legtágabb értelmében. A szerbek demokráciájuknak köszönhetik, hogy bár nem sokkal hamarabb rázták le a török igát, mint a románok, mégis sokkal műveltebbek, intelligensebbek, mint a román állag és sokkal jobban művelik kis parasztbirtokaikat is. Demokratikus kormányformájának köszönheti az állam azt is, hogy területén a szocialista tanok alig terjedtek el.

6. Kulturális szempontból Jugoszlávia nagy átlagban jóval Magyarország mögött van. A kultúrát, mint tudjuk, nagy városok terjesztik és Jugoszláviának három, százezer lakoson felüli városa, Zágráb, Belgrád, Szabadka e téren nem nyújthat sokat. De mint minden demokratikus állam, ez is nagy kulturális fejlődés előtt áll, s így külön magyar érdek volna, ha ez a kultúra részben legalább Budapestről importálódhatna, ami a Magyarországtól elszakadt területeken amúgyis beállna. Ha a magyarbalkán vámszövetség tényleg létrejönne, úgy legalább gazdasági előnyeit látnók annak, hogy magyar területek kerültek szerb és román uralom alá. Ott élő magyar véreink velük született agilitásukkal, a balkáni nivót meghaladó korrektségükkel és kereskedelmi szaktudásukkal, az időközben gyarapodott nyelv- és piaci ismereteik-

kel már úttörői voltak a magyar ipar hódító térfoglalásának.

Végül objektíven meg kell állapítanunk azt, hogy a délszláv királyság szláv népeiben nagy nemzeti öntudat él, minek következtében Magyarországnak nem lesz könnyű helyzete, hogy a vámszövetség gazdasági és politikai vezetőszerpét magának biztosítsa.

Románia.

Magyarország Romániával együtt 377.000 km²-nyi területet reprezentál közel 25 millió lakossal. Románia egyenesen «hinterlandja» Magyarországnak, mit annál is inkább megállapíthatunk, mert a trianoni szerződés folytán hazánk területéből a legnagyobb részt a románok hasították ki maguknak. Ha Magyarországnak Erdély volt a legkevésbé kultúrált része, úgy Erdély és az ezen innen fekvő román impérium alá tartozó területek a román királyság legmagasabb kultúrájú területét jelentik.

Ha Jugoszláviának még van lehetősége arra, hogy Magyarország megkerülésével kapcsolódjék a nyugati államok forgalmába, ez az eshetőség nem áll Romániának rendelkezésére. A román királyságot, csakúgy, mint a cseh államot, csupa ellenség veszi körül. Oroszországtól Besszarábia annexiója miatt van félni valója, Bulgária a Balkán-háborúk óta régi haragosa, a szerbek 1904 óta oroszbarátok és még ma is sok érzelmi kapcsolat fűzi őket az oroszokhoz, Csehországgal csak politikai és nem néprajzi határai közösek, Lengyelországnak pedig azonos a politikai helyzete a románokéval. Hogy a magyarokat nem fűzi érzelmi kapcsolat a hármasszövetség egy hűtlenné és ellenségévé vált tagjához, mely területének egyharmadát annektálta, s az elszakadt területen maradt magyarokat úgy gazda-

ságilag, mint nemzetiségükben, iskoláikban és politikai jogaikban elnyomja, kivándorlásra készíti, birtokaikat elkobozza és anyagi romlásukat idézi elő, az magától értetődik.

1. A romániai kapcsolatnak agrár szempontból a délszláv királysággal azonos hatása lenne a magyar mezőgazdaságra. Románia főexportcikkei: élőállatok cca 120 millió, gabona cca 240 millió, nyers és megmunkált fa cca 180 millió és petróleum, bithumen és ezek termékei cca 135 millió aranykorona értékben. E mennyiségekből Magyarország csak fát és petróleum-termékeket hoz be 35, illetve 9 millió aranykorona értékben.

A román mezőgazdasági kultúra igen alacsony nívón áll. Búzában 8'6, rozsban 7'6, árpában 6'1, zabban 6'4, tengeriben 14'6 mm termése volt 1925-ben hektáronként. Ilyen kultúrális nívón nagyon időnek előttinek tartható az egészen radikális arányokban keresztülvitt földreform, mely — a közeljövő bizonyára igazat ad feltevésünknek — nagy termelési hiánnyal fog járni. Ahhoz, hogy nagybirtokok szétdarabolása termelési pluszt jelenthessen, mindenképpen kultúráltabb parasztra van szükség, mint az Romániában található. Ennek megvilágítására igen érdekes adatokkal szolgál a statisztika. Dániában termett oly területeken, melyek kiterjedése:

— 05 hektár hektáronként 3.248 márka érték, ebből eladásra került 966 M pro ha.;

— 25 hektárig hektáronként 1.551 márka érték, ebből eladásra került 876 M pro ha.;

1 hektárig hektáronként 739 márka érték, ebből eladásra került 363 M pro ha.;

1'5 hektárig hektáronként 547 márka érték, ebből eladásra került 340 M pro ha.;

2 hektárig hektáronként 437 márka érték, ebből eladásra került 317 M pro *ha.*;

2-5 hektárig hektáronként 324 márka érték, ebből eladásra került 282 M pro *ha.*;

5 hektárig hektáronként 267 márka érték, ebből eladásra került 186 M pro *ha.*;

5 hektárnál nagyobb hektáronként 119 márka érték, ebből eladásra került 71 M pro *ha.* E számok minden kommentárt feleslegessé tesznek.

Ezzel szemben Magyarországon Leopold Lajos adatai szerint a 100 kat. holdon felüli nagybirtok terméseredményei kat. holdanként búzában 806 mm, rozsban 691, árpában 746, zabban 760, tengeriben 1178, burgonyában 4706 és cukorrépában 12647 mm, míg a 100 holdon aluli gazdaságok termelési átlagai ugyanilyen sorrendben 699, 608, 638, 676, 1044, 3981 és 10916, vagyis átlagban, ha a nagybirtok arányszámát 100-nak vesszük, a 100 holdon aluli birtok termelési arányszáma 871.

A román földbirtokreform nem számolt azzal, mikor közel 6 millió hektár földet vont el a nagybirtokostól és osztott szét, hogy az ország kulturális színvonala, az ország termelésének igen súlyos sérelme nélkül nem engedi meg a racionálisan extenzíven gazdálkodó nagybirtok ily nagymérvű felosztását, mert a tanulatlan földmunkásnapszámos, ki írni-olvasni nem tud, nemcsak hogy nem ért a földműveléshez, de alacsony intelligenciája még az extenzíven dolgozó nagybirtok művelési módjának helyességét sem látja át, s így a legjobb igyekezet mellett is jóval kisebb termése lesz és a legnagyobb szorgalom mellett is az extenzíven dolgozó nagybirtokosnál kisebb eredményt fog produkálni. De a legtöbb esetben még az igyekezet sincsen meg, mire analóg példa

az a világháború alatt sokunk által közelebből megismert boszniai paraszt, aki csak akkor szántotta meg földjét, gyakran szomszédjától kölcsönbe kapott faekével, mikor szilvafái nem ígértek oly termést, melyből primitív szükségleteit — de legalább munka nélkül — nem elégithette ki.

2. A magyar iparnak nagy terjeszkedési lehetőségei nyílnak Romániában. Az ország körülbelül 630 millió arany koronányi importjának 82%-a, tehát több mint 500 millió készipari cikkekre esik. Magyarország Romániába irányuló kivitele 1925-ben 28 millió aranykoronát ért el, mely összegből gépekre és készülékekre 3'6, vasárukra 2'7, vasfelgyártmányokra, 2'4, villamossági gépekre és készülékekre 1'7, pamutszövetekre 1'6, lisztre 1'1 és jutazsákokra 1 millió aranykorona jutott. Kivitelünk e számadatai megítélésénél tekintetbe kell azonban vennünk, hogy bár Romániával a legtöbb kedvezményes viszonyban vagyunk, még sem került még román-magyar külön kereskedelmi szerződés megkötésére sor, mely sokkal jobban simul a kölcsönös érdekekhez, mint más országok más gazdasági viszonyaira szabott kereskedelmi szerződéseinek vámtételei.

Romániának minden magyar exportcikkben a magyar kivitel mérvénél sokszorta nagyobb a belföldi szükséglete, de piacot találnának Romániában kapacitásuk 30%-áig dolgozó cementiparunk, műtrágya-, gummi- és vagógyáraink stb. is.

3. A magyar kereskedelem különösen Erdélyben jó bevezetettséggel örvend s itt is irányadók azok a szempontok, melyeket a Felvidékkel és Jugoszláviával kapcsolatban említettünk fel. Erdélyben is magyar kézben van a kereskedelem túl-

nyomó része és a Temesvározt, Aradon, Nagyváradon, Brassóban és Kolozsvározt magyar állami támogatással létesült ipari- és kultúrcentrumok kész örömmel támogatnák a magyar ipar exporttörekvéseit az időközben beutazott és kereskedelmileg kiismert Óromániában is.

A román exportgabona közel 80 százaléka Magyarországon át kerül rendeltetési helyére, főként vasúton; ez a forgalom a vasúti díjtételek egységesítése révén is emelkedni fog. Egységes vámterület esetén a vasúti teherforgalom nagy megkönnyebbülését jelenti az is, ha az áru nem vesztel soká a határokon s így rövidebb ideig veszi a vasúti szerelvényt igénybe. A vasúti díjtételek egyik főfaktora az, hogy az áru mennyi időre foglalja le a vagon, a vámsorompók eliminálása tehát automaticæ von maga után fuvardíjmérséklést. Ez a tényező különös súllyal esik latba a román vámvizsgálatnál és a fennálló állandó vagon- és mozdonyhiánynál.

4. A román-magyar vámközösség külpolitikai szempontból a magyar szerződő félre veszélyes komplikációkat okozhat, mert igen valószínű, hogy Romániát nem annyira gazdasági érdeke viszi és hajtja a vámúnió felé, hanem főként azt kívánja elérni, hogy ellenséges támadás esetén Magyarországon nemcsak semleges jóbarátot, de fegyvertársat is találjon. Nem hisszük azonban, hogy a vámúnió Magyarországra oly előnyökkel lehetne kapcsolatos, melyek felérnek azzal, hogy egy még talán bizonytalan kimenetelűnek sem minősíthető háborúban résztvegyen, mert ilyen kötelezettséget csak akkor vállalhatna a magyar állam, ha minden szomszédja és ezeken kívül még az európai nagyhatalmak részéről is megnyugtató és kielégítő

biztosítéka volna arra, hogy orosz támadás esetén számíthat egész Európa gazdasági és fegyveres támogatására.

5. Belpolitikai viszonylatban a román közigazgatás viszonylag alacsony nívója, reakciós jellege csak akkor nem volna káros hatással a nyugatibb magyar rendszerre, ha itt erős, céltudatos kormány van hatalmon. Ez esetben a román rendszer veszítene mai célszerűtlen, igazságtalan autokrata jellegéből. Magyar nemzeti szempontból meg lenne a vámszövetségnek az az előnye, hogy a magyar és székely lakosság nemzeti életét élhetné és magyar iskolákba küldhetné gyermekeit. Bekapcsolódhatna kulturális életünkbe az a százezer magyar is, ki Óromániába és Bukovina néhány falujába vetődött el.

6. A magyar kultúrnívó a következő generáció kulturális színvonalát jelenti Romániában, a gazdasági érdekközösség e tekintetben tehát kizárólag a románoknak volna hasznukra. A gazdasági érdekközösség első időszakában két pólus, Budapest és Bukarest gyakorolnának vonzóerőt a tudomány és művészetek új generációjára, de azért nem lehet vitás, hogy e nemes versenyben végül a magyar főváros viszi majd a domináló szerepet, mert erre predesztinálja multja, forgalmi helyzete, nagyobb fejlettsége és nyugatibb fekvése.

Bulgária.

Néhány mondatban a Balkán-félsziget poroszaival, a velünk fajrokon bolgár néppel is foglalkozunk, bár ez az állam nem közvetlen szomszédunk és nincs is a két ország között élénkebb gazdasági forgalom. A bolgár királyságnak 1925-ben kb. 165 millió aranykoronányi kiviteléből 41% dohányra, 13% tojásra, 11 3% tengerire, 5% búzára, 4% búzalisztre, 3·7% selvemre és 3% juhokra jutott, míg 227 millió aranykorona összegű behozatalából textilárukra 37·3, fémre és fémárukra 12·9, gépekre és készülékekre 10·2, búzára és lisztre 6·1, állati bőrökre és bőripari termékekre 4·9, nyers fára és faárukra 3·9, olajra és zsiradékra 3·4% esett.

A magyar-bolgár külkereskedelmi forgalom 7·5 millió aranykorona volt behozatalban és kivitelben egyaránt. A magyar kivitel főtétellei: finomított cukor, vasáruk, gépek és készülékek voltak, míg Bulgária főképp dohányt, kölest exportált Magyarországba.

Bár Bulgária is dunai állam, mégis, minthogy két tenger mossa partjait, kivitelének jelentékeny része a tengeren át kerül el rendeltetési helyére. Az ország éghajlata déli jelleggel bír, földje termékeny és szorgalmas, intenzíven dolgozó kisbirtokos lakossága búzában, rozsban és árpában a magyar átlagterméseknél 5—10%-kal magasabb

hozadékokat nyer földjén. A magyar értelemben vett nagybirtokot a bulgárok nem ismerik.

Nagy iparvállalataink utazói már a háború előtt is kedvező eredménnyel járták be a bolgár mezővárosokat s bizonyos, hogy a magyar ipar termékei az olcsó dunai közlekedés segítségével itt is jó terjeszkedési lehetőséggel bírnak.

Nagybankjaink már a század elején nagy munkát végeztek Bulgária fogyasztó-erejének feltárása érdekében és sikerült is életképes fiókintézetek és kereskedelmi ügynökségek felállítása révén szervesen bekapcsolódnok az ország gazdasági életébe. Eme úttörő munkájuknak gyümölcsseit ugyan most a többször megváltozott belpolitikai viszonyok folytán csak kis mértékben élvezhetik, de annyi haszna lesz ennek a közelmúltban végzett munkának, hogy egy balkáni vámközösség létesülése esetén Bulgária már nem terra incognita a magyar külkereskedelem számára.

A bolgár nép a balkáni átlagnál magasabb intelligenciájú és kultúrájú s így a nemzeti érzés erősen kifejlődött benne. A kisigényű, igen takarékos kispolgárság és parasztság nagy fogékonyságot mutat a technika vívmányai iránt. Ha az ország belpolitikai viszonyai rövidesen konszolidálódnak, a bolgár nemzet kiváló tulajdonságai révén hamarosan kiheveri a veszített háború csapásait és rohamos fejlődés útjára tér.

Bulgáriának, mint a világháború egyik legyőzöttjének, nincsenek már irigyei, mert a neuilly-i békeszerződés szomszédainak minden területi aspirációját kielégítette s ennél fogva az ország minden gazdasági szerződése, melyet győztes szomszédai bármelyikével köt, csakúgy, mint Magyarország esetében, gazdasági és politikai előnyökkel lesz kapcsolatos.

Válaszúton.

Ha Magyarországnak politikától mentesen szabad választása volna és tisztán gazdasági érdekek vezetnék abban, hogy szomszédai közül melyikkel, vagy melyekkel kívánna szorosabb gazdasági kapcsolatot létesíteni, úgy elsősorban ipari fejlődésének érdekeit kell szem előtt tartania, mert ezzel együtt fejlődnek naggyá a városok és a városok útmutatói a technika, kultúra, művészetek haladásának. A nagyvárosoknak az őstermeléstől távol álló lakossága követeli meg azt, hogy a mezőgazdaság az intenzív gazdálkodás útjára térjen s a maga részéről is sok munkaerőt alkalmazzon és növelje a fogyasztók seregét.

Ha ez a cél áll az állam hivatott vezetői előtt, akkor csak a Balkán-államok felé irányulhat a magyar integrációs törekvés. De politikailag is többet jelent minden másnál a dél és kelet felé való orientáció. Nagyobb magyar területek, több magyar ember került a román és délszláv királyságok alá, mint Csehországhoz és Ausztriához és cseh uralom alá került véreink nincsenek is a csehek földrajzi közelségében. Sokkal lazább gazdasági kapcsolat fűzi a Felvidék magyarságát a Cseh-Szlovák Köztársasághoz és sokkal jobban érzik a cseh és német ipari és kereskedelmi tőke nyomasztó versenyét, mint a délszlávok és román államhoz kapcsolt magyarok a román, vagy szerb

befolyást. Sőt ez utóbbiak magasabb ipari és kereskedelmi tájékozottságukkal, viszonylag nagyobb tőkeerejükkel megtalálják gazdasági boldogulásukat az új határok között, ha a magyarság elleni törekvések, szekatúrák megszűnnek és ha további belpolitikai fejlődés alatt politikai színtelenségükben meg tudnak maradni. A Balkán-államok fennhatósága alá került magyarok gazdasági pionirjai a balkán-magyar vámszövetségnek és ha ez utóbbi már megalakult, a középeurópai politika várható fejlődése párosulva a csehek izolált helyzetével, okvetlen elő fogja idézni azt, hogy együvé kerüljön az, ami ezer évig egy volt és csak papíron, zöld asztal mellől választatott szét.

A magyar ipar és az ipari vámok.

Magyarország oly gyáripart mond magáénak, melynek termelése 1925-ben 1700 millió aranykorona összeget reprezentált s ennek 16%-át exportálja. Az ország ipari importja ezzel szemben készipari cikkekben és félgyártmányokban 519 millió aranykorona volt, úgyhogy ha a kisipari termeléstől eltekintünk, Magyarország iparcikkekben való szükségletének 65%-át állította a belföldön elő, s ha ehhez hozzászámítjuk az exportra került 16%-ot, megállapítható, hogy az ország ipari termelése csak a szükséglet 19%-ával passzív. Látszik tehát, hogy nem volt helytelen sem a Sztérenyi József által a világháború kitörése előtt kezdeményezett állami iparpártolási politika, sem pedig az a védővám, mely 1920 óta lehetővé tette azt, hogy a gyáripár mai fejlettségét elérhesse.

A szabadkereskedelem hível az absztrakt közgazdasági tudomány és több szocialista nemzetgazda, valamint a nagybirtok támogatásával régen megállapították és minduntalan hangoztatják, hogy az ipari vámok a mezőgazdasági termelés és a fogyasztás drágulását idézik elő és ezért kiküszöbölendők. Nem tagadható, hogy a tétel első része igaz, viszont vitatható és vitatandó, hogy minden termelés főcélja az volna, hogy a fogyasztót legolcsóbban lássa el áruval. Közismert, hogy minden ipari üzem törekvése odairányul, hogy fejlődjék s

ezáltal termékei előállítási árát olcsóbbítsa. Ennek köszönhető, hogy az iparcikkek árai állandó csökkenő irányzatot mutatnak az őstermelés produktumaival szemben. Alapvető különbség választja el a mezőgazdaság és az ipar termékei áralakulását. A mezőgazdasági termék piaci árának alsó határa oly gazdaság önköltsége, mely a legelmaradottabb módszerrel dolgozik és melynek a gazdasági harcra való felkészültsége a leghiányosabb. Magától értetődik ez, ha emlékezetünkbe hozzuk, hogy a mezőgazdasági többtermelés kivétel nélkül az áruegység előállítási költségeinek emelkedésével jár.

Az iparcikkek piaci árának alsó határa a legrentabilisabban dolgozó gyár önköltsége, mely utóbbi annál kisebb, minél nagyobb a gyár termelése.

Ha a védővámok útján lehetővé tesszük egy ipar megalakulását és kezdetben magasabb árat fizetünk az ipari termékért, ez csak átmeneti jellegű, mert a gyár gyarapszik, nő, olcsóbbítja önköltségeit, a fogyasztás növekedése érdekében és esetleges belföldi versenytársai nyomására csökkentí eladási árait, később már exportál is, úgyhogy a védővám árdrágító szerepe megszűnik és a vám a gazdasági élet kára nélkül eliminálható.

Hogy a fogyasztó a legolcsóbban kerüljön iparcikkek birtokába, azt különösen nem lehet kívánni a 25 kisebb-nagyobb államra tagolt Európában, hol a történeti fejlődés folytán sem az anyagi javak, sem a kultúra nincsenek egyenletesen elosztva. Ha elképzelhetnők azt, hogy az utolsó másfélezer év háborús története másképp alakul Európában és nem a Balkán, nem Magyarország és Lengyelország lettek volna kitéve tatárjárásnak és török uralomnak, többszöri majdnem teljes

elnéptelenedésnek, viszont hogy nem Anglia lett volna az az állam, melyet szigetországi jellege közel nyolcszáz éven át megvédett minden idegen inváziótól, hanem éppen megfordítva, Európa nyugati államai kerültek volna sok évszázadon át a déli és keleti államokéhoz hasonló kulturális elnyomatás és minden gazdasági élet és törekvés nihiljének uralma alá, úgy ködszerűen elképzelhető az, hogy Kelet-Európa lenne világgrészünk gazdag és kulturált része és a nyugati államok küzdenének alacsony terméshozamokkal, kezdetleges iparral a keleti államok nagy ipari és kapitalista diktatúrája ellen. Nincs Európának egy nagyobb állama sem, melynek területe, éghajlata lehetlenné tenné magasabb mezőgazdasági vagy ipari kultúra kifejlődését. Tudjuk azt, hogy Nagy Lajos és Mátyás királyok Magyarországa méltó versenytársa volt a nyugati államoknak és ha az ország nem került volna 1526-ban török és később osztrák uralom alá és nem lett volna állandóan barbár portyázásoknak, guerilla háborúknak, bosszúálló török és osztrák hadvezérek pusztító és romboló vágyának kitéve, úgy békés fejlődés során elérte volna azt a magas színvonalat, mely a mai nyugati kultúr államokat jellemzi. A történelem adatai és pillanatnyi helyzetünk tanúsítják, hogy a viszonylag korábbi fejlődés monopoliumának előnye nagy fáradsággal, védővámokkal behozható.

Hogy milyen nagy utat tett meg az utolsó száz évben a haladás felé Magyarország, néhány adattal illusztrálni fogjuk. Békésmegye 1730-ban egészen lakatlan volt és területén mindössze hat-hétezer pásztor csatangolt nyájaival.¹ Grünwald Béla fel-

¹ Jászi: Nemzeti államok kialakulása.

említi «Régi Magyarország»-ában, hogy a földesurak nem szerették a földművelést, mert a juhok csak az úr nyírja, de a jobbágyságot a király és a vármegye is és még maga is élni akar. 1820 körül Eszékről Zágrábba Pesten, Bécsen, Grácon át vitt az út. 1848-ban 61 megye közül 26-nak egyáltalán nem volt közútja. Ugyanekkor Ugocsából 23 napig jött Pestre a levél.

Mily messze maradt el ily ország az akkori nyugati államoktól és mennyire kisebbedett ez a távolság napjainkig. Pedig 1867-ig gyarmata volt Ausztriának minden gazdaságpolitikai önállóság nélkül. A magyar iparnak még a koalíció uralomra jutásáig is alig volt szava és csak oly gyárak létesülhettek, melyeknek kedvező földrajzi helyzetük adott létjogosultságot. Az Osztrák-Magyar Monarchia a vámkülfölddel kötött gazdasági szerződéseivel Magyarország részéről csak az agráriusok érvényesíthették befolyásukat, az ipar érdekeit egyedül Ausztria képviselte, mely az osztrák gyárak kívánságaira volt csak tekintettel. Igaz, hogy abban az időben is vámok állták útját külföldi iparcikkek elterjedésének, de a tökeszegény, kicsire méretezett, technikai felszerelésükben sem legmodernebb magyar gyárvállalatoknak küzdeniök kellett az előbb érkezett, előbb kifejlődött és megizmosodott osztrák ipar monopóliumával, melynek versenyét gyakran még akkor sem bírták el, ha termelési viszonyaik kedvezőbbek is voltak versenytársaikénál. A legújabbban megalakult kartellek, eladási rajonmegállapodások, trösztök csak akkor váltak lehetségessé, amikor ezt a forgalmi eszközök gyorsasága, fejlettsége és biztonsága lehetővé tette.

Fokozatosan fejlődött a magyar ipar 1914-ig s virágzó korszakát élte a világháború alatt, mikor

már a termelési eszköz egyedüli birtoka is monopóliumot jelentett.

Igen helyes volt az 1920 utáni kormányok vámpolitikája, mellyel mindenképpen védték a gyáripart és elősegítették fejlődését. Mert abban az esetben, ha Európa tényleg a területi integrálódás felé halad és ha úgy van megírva a sors könyvében, hogy Európa népei lépésenként nagyobb és nagyobb gazdasági egységbe fognak tömörülni, míg végül előáll az egységes Európa, úgy itt van az utolsó pillanat, mely az országnak ipara fejlesztésére rendelkezésére áll, mert az Európai Egyesült-Államok megalakulása idején, ha csökkent a vámok infrakontinentális jelentősége, ha megszűntek a vámok egyáltalán, az európai ipartrösztök és kartellek azon lesznek, hogy meglévő telepeiket kibővítsék, kihasználják és akkorára nem lesz már idő sem szakmunkások nevelésére, nem lesz tőke 20, 30, esetleg százezer munkással dolgozó gyárak felépítésére és berendezésére sem. Mert ha nincs vámvédelem Európa határain belül, úgy nem törődnek a kartellek és trösztök fuyardifferenciákkal és gazdaságosabbnak tartják azt, — mint ahogy valószínűleg gazdaságosabb lenne is, — ha egy-két, vagy öt nagy gyár látná el a kontinens egész szükségletét. Nem fordult még elő nagy ipari csoportosulások életében, hogy zárt gazdasági területen új gyárat alapítottak és ezzel igen nagy tőkéket kötöttek volna le csak azért, hogy a fogyasztókat a távolabbi szállítás díjaitól mentesítsék. Ha pedig konkurrens gyár alakulna erre való tekintettel és vállalná a nagy kockázatot, a kartell addig tartja alacsony színvonalon az árakat, míg az új alakulás feladja az egyenlőtlen harcot.

Ha azonban Magyarország a még rendelkezé-

sére álló, talán még alig néhány évtizednyi időt nagyipara kifejlesztésére használja fel, a nagy közös vámterület beállta időpontjában oly gyár-
iparra mutathat, mely gyökeret fogott az ország-
ban, piacot teremlett magának a környező agrár-
államokban, felnevelte és kiképezte munkásait,
fennáll, virul, kartelltaggá lesz és az ország élvezni
fogja az ipari fejlettség minden előnyét.

Tudjuk a nyugati államok példáiból, hogy az
eliparosodás népsűrűséget, ez utóbbi a kultúra
emelkedését a kultúra emelkedése pedig jólétet,
gazdagságot hoz magával. E magas cél érdekében
már nem vitatható a jelen időpontban megfelelő
védővámok jogosultsága, sőt még az sem, ha a
magyar gyárak fejlődésük érdekében dumping-
árakkal jelennének meg a világpiacokon.

Hiszen nincs igazuk a szocialista nemzetgaz-
dáknak abban sem, ha az agráriusokkal együtt
azért ellenzik a védővámokat, mert ezek a gyáro-
soknak túlzott jövedelmeket biztosítanak. Mert bár
igaz az, hogy a védővámok emelik a gyárak jöve-
delmeit, de ezek teszik viszont lehetővé működé-
süket és fejlődésüket is. Mert állapítsuk meg az
élet praktikus példáiból, hogy még csak kivétel-
képpen is alig van oly gyár, mely vámvédettségének,
vagy rentabilis üzemének gazdasági eredményét
teljes egészében részvényesei között osztotta volna
szét. Nem így van ez a praktikus életben. Minden
gyár arra használta fel üzemi feleslegeit, oda irá-
nyította osztalékpolitikáját, hogy új tőkéket vonjon
érdekkörébe, hogy megnagyobbodhassék. A gyárak
tulajdonképpen a nemzeti vagyon akkumulációi.
Adjuk össze bármely vállalat alapítása óta kifizet-
ett osztalékait s az osztalékok összege messze el-
marad a tőkeemelések és egyéb investíciók mögött.

A védővámok eredeti célja Bismarck szerint, hogy a belföldi piacért megindult versenyben kis előnyt nyújtson a belföldi termelőnek a külföldi áruval szemben. Szervezetlen, kartellekben nem egyesült iparokban a behozatali vámok védőszárnya alatt addig alakulnak újabb üzemek, míg a belföldi szükségletet teljesen ellátják. E pillanatban megszűnik a védővámnak a belföldi áralakulásra való kihatása s ekkor áll elő a vám kihasználása érdekében a kartellbe való tömörülésnek szüksége. A kartell kontingentálja a belföldi fogyasztást és a szerint, hogy érdekében állónak tartja-e az exportot, termel többet annál, mint amennyit a belföldön elhelyezni képes. Persze, ha túl magas a védővám és annak mérvét a kartell teljesen kihasználja, könnyen akad kartellen kívüli konkurrens — esetleg saját kontingense emelése érdekében a kartell tagjai között is — mindaddig, míg vagy a védővámok nem csökkennek, vagy a kartell átmeneti időre fel nem bomlik és a bekövetkező igen éles verseny tartama alatt egyes üzemek meg nem szűnnek.

A kartellek és trösztök nagyhatalmak; hatalmuk és befolyásuk országhatárokon és tengereken ér át és nemsokára óceánok sem fogják az egész földgömbre való terjeszkedésüket megakadályozhatni.

A német-francia nemzeti ellentétnek nem találjuk nyomát a nemrég megalakult európai vaskartell rendelkezéseiben, világkartell uralja a petróleumot az izzólámpát, alumíniumot, kontinentális kartellek rendelkeznek a műselyem, petróleumlámpa, gummi, több vegyészeti termék, az elektromos ipar termelési programja, a fogyasztóterületek felosztása és az eladási árak megállapítása ügyeiben. Az auto-

mobil-ipar sem áll már messze az eltrösztösödéstől.

Az Egyesült-Államokban trösztök uralják a vasutat, a filmipart, a cukortermelést, a dohányt és élesztőt és még sok jelentős fogyasztási cikket. A viszonylag sokkal népesebb Európa is hamarosan elérkezik a trösztök korszakába és erre az időre Magyarországnak megfelelő számú és tekintélyes iparteleppel kell rendelkeznie. Ezt pedig csak úgy érheti el, ha az Európai Egyes Államok felé való első lépése a Balkán-államokkal hozza közelebbi nexusba.

Vámszövetségek, a három főállam, Európai Egyesült-Államok.

Eddigi fejtegetéseinkben abból indultunk ki, hogy Európa integrációja csak fokozatosan mehet végbe és pedig úgy, hogy kezdetben azok a szomszéd-államok alkotnak vámszövetségeket, melyek úgy a termelési struktúra, közállapotaik fejlődése, kulturális színvonal szempontjából egymáshoz legközelebb állanak és mely államokat eddigi fejlődésük, kereskedelmi forgalmuk, árucseréjük, közös határaikon lakó rokonfajú és egymással rokonságban lévő népességük amugyis egymásra utalnak.

A főkérdés természetesen az, hol húzzassanak meg az ily vám- vagy államszövetségek határai?

Véleményünk szerint e szempontból a legideálisabban fekszik Magyarország, ha a Balkán-államokkal képez egy gazdasági egységet. A Csehszlovák köztársaságra az egyedül lehetséges orientáció az volna, ha mindent megelőzőleg lemondana a magyar többségű területekről és a lengyel és Balti-tengeri államokkal kerülne vámszövetségbe, mert ez államok mindegyikét ellenségek veszik körül, sőt még az idetartozó államok között sincs meg a jó viszony s így az egyesülés előtt az érzelmi momentumokat kölcsönösen engesztelékeny politikával ki kell küszöbölniök.

A skandináv államok azonos fajúak és Finnországot is ideszámítva, kulturális színvonaluk is

nagyrészt kiegyenlített. Az együttműködés szüksége lehetővé fogja tenni, hogy gazdasági érdekeiket is közös nevezőre hozzák.

Ausztria Németországhoz vonzódik és talán e vámszövetséghez tartozna Hollandia és Svájc is.

Franciaország Belgiummal és Luxemburggal kerülne vámszövetségbe. E három államot érzelmi, nemzeti és érdekkapcsolatok amugyis összekötik.

Spanyolország és Portugália is egymásra vannak utalva, de ahhoz, hogy Mussolini Olaszországgal vámközösségbe lépjenek, szükség van arra, hogy mindkettő belpolitikai helyzete elérje a szilárdság azt a fokát, melyre külpolitikai és gazdasági érdekközösséget fel lehet építeni.

Elképzelésünk szerint a magyar-balkán vámunió 915.000 km² területet jelentene 47·7 millió lakossal 52 km²-kénti népsűrűséggel. A cseh-lengyel-balti vámszövetség 698 000 km² kiterjedésű volna 57 millió lakossal és 65 átlagos népsűrűséggel. A skandináv államok Finnországgal 1,097.000 km² területtel 15·3 millió lakossal aránylag kis súlyú vámközösségbe kerülnének; e terület népsűrűsége 14 volna km²-ként. A német-osztrák-svájc-hollandi vámszövetség 630.000 km² területen 80·4 millió lakossal rendelkezne 128 km²-enkénti népsűrűséggel. A francia-belga-luxemburgi alakulat 595.000 km²-nyi területet jelent 48·4 millió lakossal és 81 népsűrűséggel. A spanyol-portugál-olasz vámközösség 907.000 km²-re terjedne 66·2 millió lakossal és 73 pro km² népsűrűséggel.

Ezek az államsoporzatok nagy általánosságban homogén jellegűek. Főként mezőgazdasági jellegű a magyar-balkáni kombináció, erdészeti és agrár jelleggel bír a skandináv-finn. Mezőgazdasági és ipari a cseh-lengyel-balti és a spanyol-

portugál-olasz és dominánsan ipari és kereskedelmi jellegű a francia és német kombináció.

Ha további integrációról lehetne később szó, a magyar-balkán vámszövetség a cseh-lengyelrel kerülhetne össze, a skandináv államok a német-hollanddal és a francia a spanyol-olasszal.

Az első főállam 1,615.000 km²-en 93,1 millió lakossal 58 átlagos népsűrűséggel, a germán főállam 1,727.000 km²-en 95,7 millió lakossal 55 átlagnépsűrűséggel, a latin főállam 1.502.000 km²-en 114,6 millió lakossal és 76 km²-enkénti népsűrűséggel bírna.

Ködösen messzi távolban van e magasabb integráció politikai lehetősége s így divinatorikusan kombinatív tehetség kell ahhoz, hogy a majdan bekövetkező gazdasági viszonyokat elképzelje. Számolnunk kell azzal, hogy időközben megszűnhetnek a nemzeti ellentétek, a vallási válaszfalak, általánossá válik a kultúra, más lesz a földbirtok megoszlása, sőt azzal is, hogy a csoportok egyikében közben már eldőlt a főhatalom kérdése trösztök, munkások és az állampolgárok összesége között.

Valószínű azonban, hogy a XX. század folyamán mind a három főállam megtartja mai mezőgazdasági- vagy ipari jellegét.

Hogy mi vár Magyarországra a Balkán-államok északnyugati legexponáltabb arcélén azt láttuk. Mikorára beáll az az idő, hogy ez a vámszövetség a cseh-lengyel-balti alakulással lép érdekközösségre, akkorára Budapestnek meglesz adriai és feketetengeri-kikötő jellege és világforgalmi szerepe. A cseh-lengyel kombináció közelebb hozza Magyarországhoz a Keleti-tengert vasúti szempontból is. Addigra kifejlődött Magyarországon az az ipar,

mely területét a vámbelföldön termő nyersanyagok és Budapest tengeri kikötő jellege folytán joggal megilleti s akkorára ipara meg tudja állni a versenyt a különben sem túlságosan fejlett cseh-lengyel iparokkal.

Akkorára talán már kifejlődött az egyes fő-államok területén egy központi iparelosztó szerv is, mely vagy a trösztök, vagy a központi hatalom vezetése alatt áll és ez fogja megállapítani, mikorra ér el egy állam, vagy terület oly fejlettséget, melynek erejénél fogva megilletné azt egy újabb központi ipartelep felállítását, melynek kellékei: nyersanyag kellő közelségben, kifejlett szállítási lehetőségek, tanult munkások, jó organizatorikus tehetségek. Az ipari védővámok addigra már megtették nevelő hatásukat Magyarországon és ennek módjában fog állani annak bebizonyítása, hogy nagyipar űzésére is rendelkezik minden tehetséggel és kellékkel. Addigra megtette továbbá hatását a mezőgazdasági vámok nemléte, illetve hatályosságuknak megszűnte s intenzívebb lesz a magyar mezőgazdaság termelési módszere is. Magyarország centrális jellege csak e szláv-magyar-balkáni főállamban bontakozik ki igazán. Még mindég határállam marad és a tranzitó-kereskedelem legfontosabb gyűjtő- és elosztó helye. Budapest és Varsó a főállam két legnagyobb városa; a lengyel főváros bonyolítja le az orosz tranzitó forgalmat. Budapestnek centrálisabb és egy orosz támadás tekintetében védettebb helyzete arra predesztinálja, hogy a főállam centrális szervei a magyar fővárosban székeljenek.

Lengyelország és Csehország kenyérmag hiányát a dunai államok gabonafeleslege ma is fedezi és ez a helyzet a termelés várható emelkedése mellett még hosszú időn át megmarad akkor is, ha a

fogyasztás is emelkedik az eliparosodással kapcsolatos vagyonosodás folytán. Ilyformán ez a főállam megőrizné azokat a jellegzetességeket, melyek gabonaexport államot jellemeznek. (Alacsony gabona- és marhaárak.) A főállam fölös mennyiségben rendelkezik szénnel és petróleummal, minek folytán megvannak további eliparosodásának főkéllékei. A rendelkezésre álló vas- és rézbányák és egyéb bányatermékek lelőhelyei a belföldi szükséglet jórésztét fedezni fogják.

A főállam nagyiparai közül a textil-, cukor-, szesz-, cementgyárak, az üveg-, zománcedény-, gép- és elektromos cikkek gyárjai ma is exportképesek.

Kereskedelmi szempontból nagy előnyt jelent a főállam részére az, hogy Oroszország összes vasúti vonalai csak ennek érintésével bonyolíthatják le kereskedelmi forgalmukat. Az orosz birodalom kontinentális hatalom, nyílt-tengeri kikötővel nem rendelkezik, minek folytán árucseréjének legnagyobb részét vasúton bonyolítja le. Kereskedelmileg nagy előnyt jelent még az is, hogy a főállam ipara a nagy orosz nyers anyag-rezervoir közvetlen szomszédja és így fuvar szempontjából is előnyösebb helyzetben van, mint a nyugati államok.

Külpolitikai szempontból nem kedvező a főállam fekvése, minthogy nolens-volens Európa védőbástyája egy esetleges orosz invázió ellen. De ha sikerül már a főállamok megalakulása előtt a skandináv államokon át a germán főállamtól biztosítékot nyernie arra, hogy háború esetén aktív támogatásban lesz része, úgy nem fenyegeti veszély, mert ily szituációban nem kerülhet az orosz birodalom agresszív fellépésére sor. Ez utóbbi még úgy is elkerülhető, ha az orosz kereskedelem for-

- galmának lebonyolítására szomszédaitól szabad kikötőrészeket kap.

Bármily heterogén nemzetekből áll is e főállam belpolitikailag, mégis legjobban hasonlít egymásra közigazgatásuk és szociális struktúrájuk, ami annál is inkább érthető, mert minden egyes alkateleme — a kulturáltabb államok 1918-ban, a balkániak a XIX. század folyamán — lett önálló és került ki autokrata császárságok uralma alól.

Valószínűleg nem fog nagy nehézségekbe ütközni, hogy az egyes részállamok a jogszolgáltatás, közigazgatás és törvényhozás terén egységes alapra helyezkedjenek.

Kulturális szempontból újból hangoztatjuk azt, hogy nagyobb közület magasabb kultúrával és a kulturális különbségek kiegyenlítésével jár.

Kis államok nagy gazdasági területté való integrálódása folytán megépül minden közút, vasút, híd, és ezek tekintetében csak a viszonylag megrovidült határokon lesz még stratégiai szempontokról szó. Megritkulnak a vámhivatalok, a költséges vámőrségek és a közlekedés gyorsasága összébbr hozza az egész területet. Alacsonyabbak a szállítás költségei, minél sűrűbb a vasúthálózat s létszámban növekszik, vagyonban gyarapszik a lakosság. Nagy területen rohamosan emelkedik a kollektív szükséglet és ez utóbbi következménye a munkamegosztás és az egyén munkateljesítményének értéknövekedése. Nem lesz meg lehetősége apró-cseprő külpolitikai bonyodalmaknak s ha az összes európai államok szolidárisak, az orosz rém sem jelent imminens veszélyt. A békés munkának minden előnyét élvezni fogja minden európai, és hadseregek, hadiflották sokkal kisebb mérvben terhelik meg egyének és államok budgetjét.

Magyarország szempontjából a keleti főállam megalakulása háború előtti területi integritásának helyreállítását jelenti, ha az Auszriához került, viszonylag kis területtől eltekintünk. Vehetjük úgy is, hogy a főállam területe megfelel Nagy Lajos birodalmának, mely a Balkán területeire is kiterjed. Nagy Lajos birodalmának is két pólusa volt, a lengyel és a magyar és ez nem volt akadálya annak, hogy a birodalom kulturális és gazdasági javakban gazdagodjék. Ezt a célt szolgálja a balkán-magyar vámszövetség, az európai három főállam és végül az Európai Egyesült-Államok megalakulása is.

Más feladata van a politikusnak és más a tudományos kutatásnak. A politikus célt tűz ki maga elé és e körül csoportosítja érveit s minden eszközt felhasznál arra, hogy az országot oly hangulatra bírja, oly tevékenységre szorítsa, mely kitűzött célja elérését lehetővé teszi. A tudományos kutatás célkitűzése az igazság. Ennek eléréséhez a pro- és kontra érvek mérlegelésén át visz az út. Csak örülni lehet annak, hogy az európai államok lépésenkénti tömörülése egyaránt nem keresztezi Magyarország politikai célját és gazdasági fejlődésének lehetőségeit. Coudenhove Pán-Európájában az európai államok egyesülésének legfőbb akadályát a nagyiparban látja.

A magyar iparnak érdekében áll az Európai Egyesült-Államok lépésenként való megalakulása.

Statisztikai mellékletek.
I. Néességi és népsűrűségi adatok.

	Az egyes államok területe 1 000 km ² -ek- ben	A lakosság száma milliókban	Az átlagos népsűrűség km ² -enként	A százezer lakoson felüli városok száma	A nagyvárosok össz- lakossága	A nagyvárosi lakos- ság aránya száma %-okban
Magyarország	93	8.0	86	3	1.2	14.4
Jugoszlávia	249	12.0	48	3	0.3	2.7
Romania	294	16.3	55	2	0.5	2.8
Bulgaria	103	4.8	47	1	0.1	3.2
Görögország	148	5.5	37	3	0.6	10.8
Albánia	28	0.8	29	—	—	—
Cseh-Szlovákia	140	13.6	97	4	1.1	8.2
Lengyelország	388	27.0	70	6	2.1	7.7
Esztország	48	1.1	23	1	0.1	11.2
Lettország	66	1.8	28	1	0.2	11.6
Litvánia	56	2.2	40	1	0.1	5.0
Finnország	333	3.4	10	1	0.2	5.5
Svédország	410	5.9	14	3	0.7	12.4
Norvégia	310	2.6	9	1	0.3	9.7
Dánia	44	3.4	78	2	0.7	20.4
Németország	471	63.1	134	46	16.7	26.5
Ausztria	84	6.5	78	3	2.1	32.4
Hollandia	34	6.9	201	4	1.7	24.2
Svájc	41	3.9	94	4	0.6	15.0
Franciaország	565	40.9	72	15	6.0	15.3
Belgium és Luxen- burg	30	7.5	245	4	1.4	18.6
Olaszország	310	38.8	125	18	5.5	14.2
Spanyolország	505	21.4	42	9	2.6	12.0
Portugália	92	6.0	66	2	0.7	11.4
Európ. Egy. Áll. ...	4.972	302.6	61	91	45.8	15.1

II. A római nemzetközi mezőgazdasági intézet adatai 1925-re.

Az egyes termények első rovata az államok össztér-
mését jelöli millió mm-ban, a második rovat a hektáronként
elért állagot mm-ban.

	Buza		Rozs		Árpa		Zab		Bor- gonya		Cukor- répa	
Magyarország	184	126	79	116	49	118	34	116	230	90	153	230
Jugoszlávia	224	126	21	107	40	119	37	106	102	47	112	220
Románia	285	86	21	76	104	61	76	64	155	82	118	202
Bulgária	135	132	23	123	32	145	15	104	07	60	?	?
Görögország	30	?	02	?	21	?	08	?	?	?	?	?
Cseh-Szlovákia ...	107	173	148	174	125	180	130	156	750	117	910	295
Lengyelország	157	144	654	133	168	137	331	124	291	123	269	214
Esztország	02	105	18	118	12	100	13	84	65	94	—	—
Lettország	06	122	32	118	18	101	30	92	75	95	—	—
Litvánia	14	128	66	122	24	119	28	82	158	97	—	—
Finnország	02	135	30	130	12	112	53	122	60	88	017	170
Svédország	38	256	71	203	32	192	122	168	220	138	132	327
Norvégia	02	177	02	189	11	201	17	182	94	199	—	—
Dánia	24	322	35	165	76	253	98	220	142	190	118	316
Németország	321	207	806	171	260	181	558	162	4170	148	1033	256
Ausztria	33	165	62	163	23	162	48	153	220	129	55	265
Hollandia	14	266	39	195	07	231	30	202	310	183	220	329
Svájc	13	199	04	217	01	187	04	197	74	166	05	339
Franciaország	806	161	114	129	107	149	479	137	1465	101	480	246
Belgium és Luxen- burg	38	250	53	230	10	250	51	192	260	162	220	300
Olaszország	655	139	17	135	28	120	68	141	220	63	150	275
Spanyolország	443	102	76	102	215	121	63	87	243	77	166	93
Portugália	31	?	12	?	04	?	08	?	26	?	—	—
Európ. Egy. Áll. ...	3654		2385		1379		2301		3337		4143	

III. A hat európai vámszövetség térképe.

IV. A három főállam térképe.